

TEREZÍNSKÁ INICIATIVA

číslo 5

leden 1994

Rozvaliny krematoria a plynové komory, kde byly zavražděny tisíce vězňů terezínského rodinného tábora.

MY MRTVÍ ŽALUJEM!

*Ne, na našich hrobech nehnijí kříže,
a náhrobky se neklenou,
ne, nejsou tam věnce, ni tepané mříže,
andělé s hlavou skloněnou,*

*vrby a věnec se zlatým vláknem,
svíčka, jež nikdy nezháší.
My hnijem v jamách, polití vápnem,
v kostech nám vítr haraší.*

*A potom vyjdem, strašný řad,
na lebce lebku, s hnátém hnát
a zařvem ve tvář lidem všem:
My mrtví žalujem!*

*Tvoříme řetěz kolem světa,
semena větrem rozvátá,
čítáme dny, měsíce, léta,
čekáme, čas nám nechvátá.*

*Ale stále víc je nás tu dole,
bobtnáme, rostem den co den,
už nadouváme vaše pole,
až jednou pukne vaše zem.*

Neznámá autorka předala
tuto báseň před svou smrtí
v plynové komoře 8. března 1944
vězni, který ji propašoval z tábora.

Území, kde stával rodinný tábor terezínských vězňů, už dávno zarostl travou. Lágrovka, pověstná táborová silnice, zdroj utrpení vězňů prašnými mraky či mořem bláta, se změnila v cestu pokrytou zeleným kobercem. Mezi křovinami je snad i ten keř, který kdysi uvězněné děti na svém výletu k drátům spatřily kvést, zázrak zázraků v birkenaušské pustině.

Člověk, který tu prochází, nalézá jen stopy historie rodinného tábora - zbytky dětského bloku, marně

Lidé lidem

usilujícího stát se oázou v moři zla. Zastaví se u ohrádky cihel, zbytku bramborárny, a pokouší se představit utrpení vězně, který za každou minutu, o kterou se zpozdil při vykonání stanovené práce, dostal jednu ránu holí, kolik minut zpoždění, tolik ran holí. Obhlíží zbytky latrin, umývárny a obytného bloku a pokouší se evokovat dobu, kdy nebylo ani třeba mučících nástrojů

a kdy nejjednodušší životní úkony se staly nepopsatelnou mukou. Možná popsateľnou, ale nepředstavitelnou...

To lidé lidem připravili tento osud. Zde však žili i lidé, které osud nezlomil - v místě nejstrašnějším, v posledních minutách svého života si vzpomněli na domov svůj.

Nezapomeňme nikdy na ně. Nechť jejich poselství z místa smrti je nám poselstvím pro náš život, pro život našich dětí. M.Kárný

KALENDÁRIUM TEREZÍNSKÉHO RODINNÉHO TÁBORA V BIRKENAU

1. září 1943 bylo v Terezíně 45 635 židovských vězňů.

4. září terezínský denní rozkaz oznámil, že k "pracovnímu nasazení" bude vypraven transport 5.000 osob.

6. září odjely z Terezína dva transporty s 5.007 vězni, z nich téměř všichni byli do Terezína dopraveni protektorátními transporty. Jen 127 bylo z Německa, 92 z Rakouska a 11 z Holandska. Děti do 15 let bylo 256, jednomu nebyly ani dva měsíce.

8. září vznikl v Birkenau - v úseku BIIb - rodinný tábor z vězňů obou terezínských transportů, kteří při příjezdu do Osvětimi neprošli selekcí, jak bylo tehdy u židovských transportů obvyklé.

17. září je datována dopisnice, kterou Leo Janowitz poslal z terezínského rodinného tábora v Birkenau do Ženevy. Oznamuje, že spolu s manželkou a řadou přátel, mezi nimi i Fredy Hirschem, přesídlili do Birkenau, kde se buduje nový tábor.

5. října odjel z Terezína transport 1196 dětí, které tam byly 24. srpna přivezeny z Bialystoku a vězněny v izolované části Terezína. Spolu se svými 53 průvodci skončily tyto děti hned po svém příjezdu do Osvětimi v plynové komoře.

15. prosince byl z Terezína vypraven deportační transport s 2504 vězni do Osvětimi-Birkenau. Umístění byli v úseku BIIb, v rodinném táboře terezínských vězňů. Osvobození se dožilo 279 z nich. S tímto transportem odjel i první židovský starší Terezína, Jakob Edelstein. V Osvětimi byl uvězněn v kmenovém táboře v bunkru bloku 11.

18. prosince odjel do rodinného tábora v Birkenau druhý terezínský transport. Z jeho 2.503 vězňů se osvobození dožilo 449, relativně nejvíce ze všech terezínských východních transportů.

V prvních dnech března 1944 ohlásili SS, aby dezorientovaly vězně, že z rodinného tábora

bude vypraven transport do pracovního tábora v Heydebrecku. V té době žilo už jen přibližně 3.850 z 5.000 vězňů zářijových transportů.

5. března vydala komandatura všem vězňům rodinného tábora dopisnice s výzvou, aby napsali svým příbuzným a aby přitom žádali o balíčky a dopisnice datovali 25. března 1944.

7. března byli věžňové zářijových transportů po ranním apelu soustředěni ve vyklizených blocích v levé části tábora a po večerním apelu převezeni do sousedního karanténního tábora (BIIa) s tím, že odtud odjedou do Heydebrecku na práci. Nemocní věžňové ležící v nemocničním revíru zůstali na svém místě.

8. března o půl osmé večer: Vyhlášen zákaz vycházení v karanténním i rodinném táboře. Nastoupil silný útvar SS se psy a početné komando německých a polských kápů. Přijela velká kolona nákladních aut. Blok po bloku začalo vyhánění vězňů k připraveným nákladním vozům...

8. března sepsal Otto Wolken, lékař v karanténním táboře, své svědectví o posledních hodinách života lidí ze zářijových transportů. V karanténním táboře proběhl den jako každý jiný. Pouze asi 40 - 50 lidí, lékařů, zdravotní personál, několik dalších jednotlivců a dvojčata byli vráceni do rodinného tábora.

V noci z **8. na 9. března** v plynových komorách krematoria II a III bylo zavražděno 3.792 terezínských vězňů. S nimi byly zavražděny zbývající z 256 dětí, které byly z Terezína zavlčeny do Osvětimi v září 1943. Byla to největší hromadná poprava československých občanů spáchaná za celých šest let německé okupace.

6. dubna se rozhodl uprchnout vězeň rodinného tábora Vítězslav Lederer, aby varoval před tím, co se děje v osvětimské továrně na smrt. Uprchl v esesácké uniformě. Pomohl mu k ní SS-Rottenführer

Viktor Pestek, jeho druh na útěku.

7. dubna uprchli z Osvětimi dva slovenští židovští věžňové Walter Rosenberg a Alfred Wetzler. V Žilině 25. dubna sepsali obsáhlou zprávu z Osvětimi, která podrobně popsala táborový komplex s jeho vražedným mechanismem a také chronologii transportů, svázejících oběti z nejrůznějších zemí Evropy. Jejich poselství československý odboj dopravil do Ženevy.

V květnu po svém útěku pronikl vězeň rodinného tábora Vítězslav Lederer několikrát tajně do Terezína a informoval okruh svých přátel o osvětimské továrně na smrt a o osudu terezínských transportů do Birkenau. Pokusil se bezúspěšně předat svou zprávu do Ženevy Mezinárodnímu výboru Červeného kříže.

15., 16. a 18. května odjely z Terezína tři transporty se 7.503 vězni do Osvětimi. Dvě třetiny pocházely z Německa, Rakouska a Holandska, jen třetina z Československa. Všichni byli umístěni do rodinného tábora.

17. května říšský vůdce SS Heinrich Himmler dal souhlas, aby delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže navštívil Terezín a jeden židovský pracovní tábor. Právě pro případ podobných návštěv byl stylizován "Pracovní tábor Birkenau u Nové Beruně", jak museli věžňové rodinného tábora uvádět svou adresu na odesílaných dopisnicích.

10. června obdržel Československý diplomatický představitel ve Švýcarsku Jaromír Kopecký úplný text zprávy A. Wetzlera a W. Rosenberga (Rudolfa Vrby). Za část nejvíce alarmující k okamžitým činům považoval sdělení, že věžňové terezínského rodinného tábora, kteří tam přijeli 8. září 1943, byli po půlroční karanténě zavražděni v plynové komoře a že 20. června čeká stejný osud transporty deportované tam 20. prosince. Prostřednictvím britského zastupitelství poslal o tom zprávu československé vládě v Londýně.

16. června došla Kopeckého depeše do Londýna. Londýnský rozhlas ihned začal vysílat zpravodajství o tom, co se v rodinném táboře stalo spolu s varováním před nebezpečím hrozícím jeho vězňům 20. června.

18. června vyslechla Československá státní rada v Londýně zprávu o tragickém osudu československých židů v Osvětimi - Birkenau a přijala k ní odsuzující výstražnou deklaraci.

20. června 1944 byl první židovský starší terezínského ghetta, Jakob Edelstein - po půl roce věznění v bunkru osvětimského kmenového tábora - popraven na dvoře krematoria III v Birkenau. Krátce předtím opět shlédl svou manželku Miriam a syna Ariela, kteří byli přivedeni z rodinného tábora. Před Edelsteinovými očima je zastřelili.

23. června navštívil delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže dr. Maurice Rossel na několik hodin Terezín a příštího dne sepsal zprávu: "Řekněme, že náš úžas byl mimořádný, když jsme v ghettu našli místo, které žije téměř normálním životem..."

25. června informoval představitel německého Červeného kříže, Rosselův průvodce Terezínem Heydekampf, o obsahu Rosselovy zprávy Eichmannova referenta pro Terezín Möhseho, který jej přijal s "bezvýhradním uspokojením" a Heydekampf o rozmluvě hlásil: "Věc se zdá být vyřízena".

Po 25. červnu: K využití Himmlerova souhlasu k návštěvě židovského pracovního tábora neprojevilo iniciativu ani gestapo, ani Červený kříž. "Pracovní tábor Birkenau u Nové Beruně" v podobě rodinného tábora nebyl už potřeba.

Likvidoval se tehdy obvyklým způsobem. 8. března se neopakoval ve stejné podobě. Koncem června začaly selekce, tentokrát nazývané odvody na práci.

Počátkem července pracovní komanda s 1.500 muži odjela do táborů ve Schwarzhede a Blechhammeru, komanda s 2.000 ženami do táborů ve Stutthofu, Christianstadtu a Neuengamme, 80 až 100 dospívajících chlapců bylo nasazeno na práci v Osvětimi a v jejich různých venkovních komandech. Ze všech těchto na práci nasazených vězňů se osvobození dožilo 1.167.

Konec rodinného tábora.

V noci na 11. a na 12. července bylo zavražděno v plynových komorách přibližně 6.500 vězňů terezínského rodinného tábora Birkenau.

M.Kárný

Sto padesát tisíc jmen - sto padesát tisíc lidských osudů

Město Terezín v době od 24. listopadu 1941 až do jeho osvobození přeměnili němečtí organizátoři židovské genocidy v koncentrační tábor, který nazvali ghettem. Jeho posláním bylo postupně soustředit veškeré židovské obyvatelstvo protektorátu a deportovat je odtud do východních vyhlazovacích táborů. Současně měl mít širší, říšský a evropský úkol jako "starobní ghetto" - vytvořit falešné alibi pro německou vyhlazovací politiku tzv. "konečného řešení židovské otázky".

Za tři a půl roku existence terezínského "ghetta" bylo v něm vězněno více než 150.000 židovských vězňů, z toho 74.000 českých, 43.000 německých, 15.000 rakouských a 5.000 holandských. Z nich bylo více než 117.000 vyhlazeno.

V posledních dvou letech nově vzniklá organizace bývalých vězňů

terezínského ghetta Terezínská iniciativa ve spolupráci s Památkem Terezín a Ústavem teorie informací a automatiky České akademie věd realizuje projekt, kterým byla do databáze počítače vložena základní personální data o všech vězňích terezínského ghetta. V současné době se všechny tyto údaje z dalších pramenů kontrolují, upřesňují a doplňují, také o oběti židovských deportačních transportů, které odcházely na východ přímo, nikoli přes Terezín. Terezínská iniciativa koordinuje tento projekt také s výsledky jiných podobných projektů, zejména s projekty Sdružení synové a dcery deportovaných francouzských židů a jeho předsedy Serge Klarsfelda.

Projekt Terezínské iniciativy finančně zabezpečila dotace, kterou věnoval Kultur Kontakt, instituce rakouského ministerstva pro vyučování a umění.

Prvním výsledkem tohoto projektu bude vydání Pamětní knihy, v níž budou zaznamenány české oběti židovských deportací z let německé okupace. Terezínská iniciativa připravuje její vydání k 50. výročí osvobození Terezína.

Návštěva u prezidenta

Dne 25. listopadu 1993 přijal prezident České republiky Václav Havel delegaci Terezínské iniciativy, mezinárodního terezínského sdružení. Návštěvy se zúčastnili: H.Schimmerling, V.Andryšková, J.Brady (Kanada), A.Franková, A.Hanusová, M.Kárný, J.Kotouč a J.Kraus.

Zástupci naší organizace předali panu prezidentu Havlovi diskety a písemný materiál "Stopadesát tisíc jmen - stopadesát tisíc lidských osudů". Na naši prosbu přislíbil prezident přispět předmluvou do chystané Pamětní knihy českých Židů a vyslechl informace o akcích na památku 50. výročí zavraždění 3.792 terezínských vězňů rodinného tábora v Osvětimi - Birkenau. S povděkem přijal pozvání na slavnostní rekviem a přislíbil svou účast.

Pan prezident vzpomínal na svou květnovou návštěvu v Muzeu ghetta a projevil zájem o další pracovní záměry Terezínské iniciativy. Na závěr přijetí převzal od J.Bradyho videokazetu o terezínských dětech, kterou vysílala kanadská televize koncem listopadu. - sch -

PARK TEREZÍNSKÝCH DĚTÍ

Od 15. července 1993 existuje v Terezíně Park terezínských dětí, a to díky Terezínské iniciativě a Památníku Terezín.

V těsné blízkosti Muzea ghetta jsme otevřeli malý parčík věnovaný dětem, které v terezínském ghettu žily a tady nebo v některém z koncentračních táborů přišly o život. Uprostřed sadu stojí socha dívky, kterou v osmdesátých letech vytvořil italský sochař Emilio Greco na základě objednávky 96 severoitalských měst. Výstava kreseb terezínských dětí na jejich obyvatele zapůsobila tak, že se rozhodli vyjádřit úctu chlapcům a dívkám z ghetta, uspořádali sbírku, dali zhotovit sochu a tu poslali do Terezína. Tehdejší vedení Památníku ji umístilo do Malé pevnosti, a tak fakticky skrylo před veřejností. Teprve po roce 1989 se podařilo prosadit, že socha bude přenesena do města, do prostředí Muzea ghetta.

V úvodu malé slavnosti ředitel Památníku Terezín Dr. Jan Munk mezi hosty uvítal velvyslance SRN Dr. Rolf Hoffstetera, velvyslance Rakouska Petra Niesnera a tehdejšího velvyslance státu Izrael Yoela Shera i zástupce italského velvyslanectví. Poděkoval za dotace, kterými na vybudování parku přispěla Spolková republika Německo a iniciativa Kultur Kontakt rakouského ministerstva pro vyučování a umění.

Život dětí v Terezíně pak připomněl jménem Terezínské iniciativy Erik Polák, který v tehdejší domově L 417, v němž je dnes umístěno Muzeum ghetta, žil.

"Je pro mne těžké mluvit dnes zde v Terezíně na místě, na kterém byly Němci a jménem Němců spáchány brutální zločiny", prohlásil velvyslanec Dr. Hoffsteter. "Jaký strašný úděl byl dětem v Terezíně připraven. Nikoliv bezejmenným osudem, nýbrž jinými lidmi. My Němci chceme vzpomínat v opravdovosti. Naše historie by byla u konce, kdybychom zkusili

vymazat z našeho vědomí roky hrůzy". Připomněl slova prezidenta Weizsäckera: "Vzpomínání v opravdovosti dává nám Němcům svobodu dostát naší dnešní odpovědnosti. Jen tak můžeme zvládnout budoucnost po takové minulosti, kterou nemůžeme odčinit, kterou

Tuto fotografii pořídil 23. června 1944 delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže Maurice Rossel na místě, kde je dnes Park terezínských dětí. Rossel poslal své fotografie do Ženevy a do Berlína k dispozici německé propagandě. V říjnu 1944 byly tyto děti zavražděny v plynových komorách Birkenau.

nikdo nemůže zapřít..." "Otevření Parku terezínských dětí", řekl v závěru svého vystoupení velvyslanec SRN, "je výrazem usmíření, které nám otevírá cestu ke společnému životu v toleranci, důvěře a přátelství, v něčem, co vzhledem k přibývání násilí v Evropě i v mé zemi, tak nezbytně potřebujeme".

V závěru slavnosti přečetla Lydie Holznerová toto prohlášení Terezínské iniciativy:

"My, bývalí terezínští vězňové, máme k městu Terezín dvojí vztah. Je pro nás místem utrpení a smrti našich blízkých, místem, kde jsme poznali propastnou hrůzu nacismu, ale také sílu lidské solidarity a přátelství, jakou jsme nepoznali snad nikdy později než právě v Terezíně. Už proto chceme, aby Terezín nejen připomínal minulost, ale také plně žil svou svobodnou současností.

Zasvěcujeme-li tento kousek terezínské půdy právě dětem, nemůžeme nezpomenout všech dětí, které dnes trpí a umírají na celém světě, ať již v hrůzách občanské války v Bosně a Hercegovině anebo hladomorem v četných afrických zemích. Prosíme všechny, k nimž náš hlas dolehne, aby dnešní akt předání Parku terezínských dětí veřejnosti v tomto smyslu promluvil k našemu svědomí."

NÁVŠTĚVNOST V MUZEU GHETTA

V období od ledna do listopadu 1993 navštívilo Muzeum ghetta celkem 58.737 osob, pouze o 476 více než ve stejném období loňského roku.

V téže době navštívilo loni Malou pevnost 197.831 osob, o 20.869 více než předloni. Zatímco návštěvnost v Muzeu ghetta stagnuje, návštěvnost Malé pevnosti se vyvíjí dobře.

Za 11 měsíců loňského roku bylo v Muzeu ghetta pouze 4.144 návštěvníků z České republiky, na Malé pevnosti 29.480.

Vedení Památníku Terezín by se mělo zamyslet nad příčinami stagnace návštěvnosti v Muzeu ghetta a také zvážit, nakolik ji ovlivnilo zavedení odděleného vstupného do tohoto muzea.

Rezistence v rodinném táboře

Dne 9. září 1993 uspořádala Tereziánská iniciativa ve spolupráci s osvětimskou historickou skupinou symposium na téma Rezistence v rodinném táboře. Úvodní slova přednesl historik Miroslav Kárný. V obsáhlém projevu objasnil principy rezistence v ghettech a koncentračních táborech. Ukázal pak na konkrétní vývoj v rodinném táboře. Rozhodujícím mezníkem byla likvidace zářijového transportu, jenž až na několik desítek zdravotníků, nemocných a dvojčat skončil z 8. na 9. březen 1944 v plynových komorách. V prosinci 1943 přišel do rodinného tábora další transport z Terezína. Prosincoví se po 9. březnu začali oprávněně obávat, že je postihne stejný osud jako zářijové. Ilegální organizace si dala za cíl zorganizovat povstání pro případ, že by prosincový transport měl stihnout stejný osud jako zářijový. Pověřeni lidé měli zapálit jednotlivé bloky a zorganizovat útěk z hořícího lágru. Zejména v nemocničním revíru, ale i jinde, se soustřeďovaly hořlavé látky, náradí, schovávaly se pečlivě zápalky. Povstání se skutečně připravovalo. Že k němu nedošlo, je třeba přičítat skutečnosti, že prosincový transport i další, který přibyl z Terezína do rodinného tábora v květnu, už stihl jiný osud - esesáci vybrali zdravé a schopné lidi na práci v jiných táborech a k smrti odsoudili děti a staré lidi.

Symposia se zúčastnili historici, ale také pamětníci toho, co se v rodinném táboře od září 1943 až do července 1944 dělo. Někteří z nich dokazovali, že za rezistenci lze považovat především skutečnost, že se připravovala vzpoura, ale i mnoho jiného. Například péči vychovatelů o děti ve dvou dětských blocích, které vznikly zásluhou Fredyho Hirsche, pořádání besed a přednášek na nejrůznější témata, politické dění ať sionistické či komunistické (tyto tendence výrazně převažovaly), kulturní aktivity zvláště dětí, ale také obětavou a často bezvýhodnou činnost

lékařů. I to podle mého názoru byla svým způsobem rezistence.

Jiří Steiner

Osvětimská výstava o rodinném táboře

K významným aktivitám, jimiž vzpomínáme 50. výročí rodinného tábora v Osvětimi, jeho dramatické historie a nacistických zločinů s ním spojených, bude patřit i výstava nazvaná Tereziánský rodinný tábor v Birkenau. S finančním zajištěním od Ministerstva kultury a ve spolupráci s Tereziánskou iniciativou ji uspořádá Památník Terezín, a to přímo v Osvětimi. Slavnostní zahájení se uskuteční 10. března a výstava pak potrvá až do konce září 1994. Předpokládá se, že po ukončení bude převezena zpět do České republiky a stane se z ní expozice putovní.

Scénář výstavy a veškeré přípravné práce směřují k objasnění vzájemných vazeb, jež v záměrech nacistů existovaly mezi tereziánským ghettem a fiktivním "pracovním táborem Birkenau u Nové Beřuně." Líčí a dokumentují zdejší způsob lágrového živoření, jeho zvláštnosti i společné rysy s ostatními tábory. Podrobně se zabývají uskutečněním obudné vraždy 3.792 mužů, žen a dětí v noci 8. března 1944, reakcí vězňů a jejich odbojového hnutí na tento zločin i dalšími událostmi, odehrávajícími se až do likvidace rodinného tábora v červenci 1944.

Zvláštní místo a úlohu bude mít na připravované výstavě pamětní náhrobní kámen, věnovaný památce všech, kteří nemohou mít vlastní hrob ve vlastní zemi. Měl být původně odhalen na volném prostranství, ale protože tento záměr musí být podřízen širšímu koncepčnímu řešení celého osvětimského areálu, bude prozatímne instalován právě v expozici připomínající rodinný tábor. Po jejím ukončení se stane součástí pietního uspořádání Židovského hřbitova v Terezíně, a konečně v definitivním uspořádání se vrátí na původně zamýšlené místo - do Birkenau.

Erik Polák

Tereziánské studie a dokumenty

Příspěvky českých, izraelských a německých historiků tvoří obsah připravované ročenky Tereziánské iniciativy, která poprvé vyjde v příštím roce pod názvem "Tereziánské studie a dokumenty". Profesor Hebrejské univerzity v Jeruzalémě Shlomo Aronson zpracoval pro ni nově zpřístupněné americké archívní prameny o Terezíně, Miroslav Kárný se zabývá problematikou německých židů v Terezíně, essenský historik Michael Zimmermann na příkladě jednoho transportu vypraveného z Düsseldorfu do Terezína objasňuje, jak velký počet německých úřadů a osob byl zaangażován v organizaci židovských deportací. Z pozůstatosti Rudolfa Freibergera bude publikována podstatná část jeho studie o výrobní činnosti v tereziánském ghettu. Reflexí svých osvětimských zkušeností nazval prof. Tomáš Radil svůj příspěvek o fyziologických a psychických adaptačních rezervách a o šancích na přežití v extrémních podmínkách.

Ruth Bondyová podává přehled izraelské historické literatury o Terezíně, Anna Hyndráková spolu s Annou Lorencovou shrnují své zkušenosti z práce na záznamech vzpomínek tereziánských vězňů. Profesor Olomoucké univerzity Ludvík Václavěk věnuje pozornost německé lyrice z Terezína, Pavel Stránský se zamýšlí nad "sdělitelností nesdělitelného" ve světle dvou románů Oty B. Krause ze života tereziánského rodinného tábora v Birkenau.

V dokumentační části se publikuje rozbor tereziánských kabaretů, který Josef Taussig napsal v Terezíně a ukryl jej před svou deportací, kterou nepřežil. Významným dokumentem je deník Alisah Shekové, který si začala psát jako sedmnáctileté děvče od října 1944 do května 1945. Margita Kárná zveřejňuje první výsledky z počítačového zpracování personálních dat tereziánských vězňů.

Ročenka vyjde v německé a v české verzi.

MŮJ BRATR DÝM

V roce 1992 vyšla ve druhém vydání v nakladatelství Sefer, Praha, mladistvá prvotina Oty B. Krause ZEMĚ BEZ BOHA (1. vydání v nakladatelství Václava Petra, Praha, 1948). Letos v září vyšel - po padesáti pěti letech - jeho tematický pandán MŮJ BRATR DÝM v nakladatelství Panorama.

Ve vesměs kladných recenzích, které se mi zatím dostaly do ruky a ze kterých vybírám citáty, se jejich autoři zabývají většinou oběma těmito díly a hledají v nich paralely i rozdíly v pojetí, v jeho hloubce a vrstevnatosti.

Nejčastěji a nejdůrazněji si všimají tří aspektů Krausova přístupu k danému tématu. Zaprvé jeho pojetím holocaustu jako nikoli jednoho jediného, nýbrž jako šesti miliónů individuálních holocaustů, které jsou navzájem nesdělitelné (druhý aspekt). A konečně mravním otázníkem při rozhodování a dočasné záchraně vlastního života rodiče (matky) na úkor vydání dítěte na pospas jeho osobnímu holocaustu v okamžiku jeho hrůzného završení.

Miloš Pohorský v Nových knihách píše toto: "Základní je tu otázka viny, když někdo přežije, a nakolik je zachovaný život zradou na těch druhých?" A na jiném místě: "Vrací se problém, kde začíná a končí člověk, a čím svůj život v daných možnostech naplňuje."

Miroslav Šimůnek ve Svobodném slově zdůrazňuje, co z autorova pojetí vyplývá. Cituje jeho slova o jakési "předurčenosti životního osudu" a dodává: "To není fatalismus. To je konstatování existence jakéhosi vyššího řádu života, který jako čínorodost 'osvobozuje' člověka z každodennosti a vřazuje ho do života - řetězu, který je nekončící a má větší rozměr, než je rozměr pozemský."

Ve Večerníku Praha hodnotí značka "ko" autorův přístup: "Jeho svědectví o životě lidí ponižovaných až za hranici člověčenství není

popisem krutosti a tragických osudů, ale filozoficko-poetickým vyprávěním o lidech, době a svědomí."

Autor recenze v Severočeském deníku, Ústí nad Labem, značka "jub" se také zamýšlí nad oběma tematicky obdobnými Krausovými romány a zejména nad paradoxní a zároveň lidsky nejryzejší podobou snah utvářet kruté limitovaný konec života dětí - nejnevinějších obětí holocaustu - co nejsnesitelněji. Píše: "Pro nás, kteří jednoduše nemají šanci pochopit, natož soudit, zůstává směrodatnou právě ona zvláštní jiskřerka človiny, jež se dokázala uchovat i v nesmírně ponižujícím prostředí vyhlazovacího tábora, a která čiší z Krausova románu, protože znamená nesmírnou naději, že v člověku zůstává i těsně před koncem to lepší a už jen kvůli tomuto poselství je nesmírně doře, že u nás MŮJ BRATR DÝM vychází."

Značka "ješ" v Zemědělských novinách uvádí svou recenzi stručným popisem toho, co se událo v polovině září 1993 v Bratislavě. Na pozadí brutálního napadení rabína Barucha Myerse třemi výrostky hodnotí význam vydávání děl, jakými jsou oba Krausovy romány: "Literatura o koncentračních táborech je vždycky drásavá. Čtení o dětech v pekle nacistického koncentráku je desateronásobně drásavější. Někdy slyšíme volání, že líčení podobných hrůz už bylo dost. Pokud se však budou kdekoli na světě odehrávat podobné varovné incidenty jako ten nedávný bratislavský, je povinností spisovatelů vracet se k takovým námětům znovu a znovu, jitrřit lidskou lhostejnost, burcovat a varovat."

Závěrem malý osobní dovětek. O nechutných průtazích a neseriózním jednání absolutně nekompetentního smluvně zavázaného původního nakladatele by šlo napsat, ne-li satirickotragikomický román, tak alespoň novelu. Tím větší dík patří nakladatelství Panorama Praha a všem třem sponzorům (České pojišťovně, Českému svazu bojovníků za svobodu a Tereziánské iniciativě), že umožnili vydání tohoto výjimečného díla.

Neméně i konkrétním jednotlivým osobám, které záměrně neuvádím jmenovitě z obavy, abych někoho omylem nevynechal.

Ota B. Kraus se podrobil v září loňského roku velice těžké operaci. Mohu si jistě dovolit popřát mu jménem všech, kdo ho znají osobně, i jménem všech, kteří prožili to, co on, brzké uzdravení a netenčenou tvůrčí sílu k takovým nevšedním dílům, jako jsou oba jeho romány z prostředí "rodinného tábora" Billb.

Pavel Stránský

MUSICA JUDAICA

V roce 1992 založený festival Musica Judaica se rozezněl na sklonku října 1993 v ještě větším počtu koncertů a v rozšířené dramaturgické škále. Obsáhl i operní představení, pantomimu, oratorium, vystoupení židovských kantorů, písně, komorní hudbu a vystoupili na něm již také renomovaní zahraniční interpreti. V programové skladbě bylo připomenuto i 110. výročí narození Franze Kafky. Celá koncertní řada naplnila tvůrčí myšlenku svých pořadatelů - zvláště Svazu autorů a interpretů - jež se v dnešním čase nemalých organizačních a ekonomických problémů mohla zdát až příliš odvážná.

Tereziánská iniciativa opět přispěla k zvýraznění jednoho z poslání festivalu, jímž je každoroční připomenutí počátku deportací židovského obyvatelstva z českých zemí na podzim roku 1941 do koncentračních táborů. V roce 1993 k tomu přibýlo i 50. výročí vzniku tzv. rodinného tábora v Birkenau. O této tragické události promluvila za Tereziánskou iniciativu paní Margita Herrmannová, která věznění v rodinném táboře přežila. Svou vzpomínkou uvedla festivalový koncert 21. října 1993 v klášteře sv. Anežky České, věnovaný tvorbě Viktora Ullmana. Tento umělec byl - stejně jako Pavel Haas a Gideon Klein, jejichž díla byla rovněž na festivalu uvedena - zavražděn v koncentračním táboře.

kjk

Za Ludwigem Czechem

V první zářijový den se v Terezíně uskutečnil vzpomínkový akt u příležitosti odhalení pamětní desky dr. Ludwigu Czechovi.

Ludwig Czech se narodil v roce 1870 ve Lvově. Svě mládí prožíval v Brně, poté studoval ve Vídni. Po návratu do Brna vstoupil do sociální demokracie a brzy patřil k vedoucím představitelům německého dělnického hnutí na Moravě. Stal se členem představenstva celorakouské sociální demokracie i členem mezinárodního byra II. internacionály.

Po vzniku samostatného československého státu byl Ludwig Czech v roce 1919 zvolen místopředsedou Německé sociální demokracie v Československu. O rok později se po smrti Josefa Seligera stal jejím předsedou.

V předmnichovském Československu patřil Czech k hlavním představitelům tzv. aktivistického proudu německé politiky, usilujícího o integraci německé menšiny do nového státu a řešení národnostní otázky demokratickou cestou v jeho rámci. Od roku 1929 až do jara 1938 byl členem československé vlády, z níž odešel až v dubnu 1938, kdy byl již posledním reprezentantem aktivistického směru.

Jako rozhodný protivník protidemokratických radikálních hnutí i jako Žid byl Czech od poloviny třicátých let terčem stále nevybíravějších útoků německých nacionalistů a jejich odnože v Československu - Henleinovy Sudetoněmecké strany. Všechny své síly tehdy vložil do zápasu na obranu demokratické republiky a za zastavení vítězného tažení henleinovců v československém pohraničí.

Po okupaci, přestože pro něj bylo připraveno holandské vízum, odmítl opustit Brno. Až do počátku roku 1942 zůstával jeho byt místem kontaktů demokraticky smýšlejících Němců a Čechů.

Dne 20. března 1942 byl Ludwig Czech, již vážně nemocný, spolu se svou ženou Lilly deportován do

terezínského ghetta. O pět měsíců později, 20. srpna, tam zemřel.

Odhalení pamětní desky této velké osobnosti předcházelo shromáždění za účasti prezidenta České republiky Václava Havla a spolkového kancléře Rakouské republiky Franze Vranitzkého.

Václav Havel ve svém vystoupení ocenil Ludwiga Czecha jako politika, který ztělesňoval všechny dobré stránky česko-německého soužití, násilně ukončeného Mnichovem. Lidé jako on pomáhali utvářet naši moderní demokracii. Ze vzájemného porozumění a respektu, o něž usilovali, musí vyrůst i dnešní vztahy mezi sousedními národy a státy. O odkazu Czechova životního díla promluvil také Franz Vranitzky, který vyzdvihl těsnou spojitost jeho úsilí o spravedlnost národní a sociální.

Vzpomínkový akt byl ukončen odhalením pamětní desky, jejímž autorem je akademický sochař Zdeněk Kolářský. Deska je umístěna na zdi Kulturního domu na terezínském náměstí.

Vojtěch Blodig

Mezinárodní seminář

Vědecká činnost Památníku Terezín a Terezínské iniciativy pokračovala v říjnu loňského roku seminářem, uspořádaným s německými institucemi Friedrich Ebert Stiftung a Topographie des Terrors. Celkové téma jednání znělo: *Ghetto Terezín - stav výzkumu*.

Mezi téměř čtyřmi desítkami německých účastníků převažovali představitelé německých památníků a jiných vzpomínkových zařízení, které podobný seminář, vždy na jednom z míst nacistického teroru, uskutečňují každoročně. S nimi se zúčastnili jejich kolegové a další historikové z České republiky, Slovenska, USA a Rakouska. Přítomen byl i Hanuš Schimmerling, předseda Terezínské iniciativy, který ve svém vystoupení také o její činnosti přítomné informoval.

Ještě před vlastním zahájením v Terezíně navštívili zahraniční hosté expozice pražského Židovského muzea, s jehož posláním je sezná-

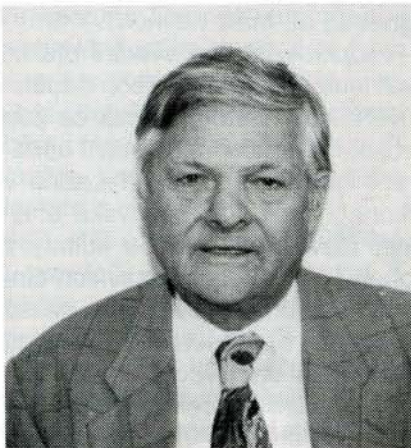
mila Anita Franková. Uctili památku obětí v Lidicích, kde besedovali i s několika pamětníci zdejších tragických událostí. Terezínský program pak začal dvěma přednáškami. O různých tvářích terezínského ghetta hovořil Erik Polák, referát na téma Němečtí Židé v Terezíně přednesl Miroslav Kárný. Obě vystoupení se setkala s pozorným, zasvěceným zájmem, projevujícím se i v živé diskusi a v množství dotazů. Pořad semináře pokračoval prohlídkou památných míst ghetta, exkurzí do Muzea ghetta i do Malé pevnosti.

Předposlední den setkání pracovali jeho účastníci ve třech oddělených skupinách. Zabývali se zde otázkami současného stavu bádání o historii a poslání Terezína v "konečném řešení židovské otázky", rozvojem a úlohou kultury v ghettu a koncepcí výstavních činností památníků. Uvažovalo se též o daném i perspektivním vzhledu Muzea ghetta. Úvodní slova v sekcích přednesli a celý jejich průběh moderovali Miroslav Kárný, Jiří Kotouč, německá historička Cornelia Brinková z univerzity ve Freiburgu a Vojtěch Blodig. Večerní program pak vyplnila přednáška ředitele Památníku, J. Munka, který hosty seznámil s koncepcí práce tohoto zařízení. Také o jeho výklad projeví hosté značný zájem a doplnili jej i vlastními poznatky.

Na závěrečném shromáždění byla především s mimořádnou pochvalou oceněna úroveň semináře, včetně organizační a jiné práce pořadatelů. U toho však nezůstalo. Znovu se hovořilo o dosavadních zkušenostech i připravovaných aktivitách, navazovaly se - stejně jako v předchozích dnech - nové pracovní kontakty. Přítomní se rozjízďeli s množstvím podnětů a poznatků, jež v budoucnosti nepochybně nezapadnou. Zejména v tom spočívalo uspokojení organizátorů, mezi nimi i přítomných členů vedení Terezínské iniciativy. I ona se, řečeno současnou terminologií, znovu "zviditelnila" na mezinárodním fóru. Nikoli samoučelně, ale k plnějšímu uplatňování svých úkolů a závazků. -ep-

PROFIL

Terezín, vyhlazovací tábory a všudypřítomná smrt nám vtiskly nezhojitelné stigma, ale snad jsme si v tom přízračném čase objevili každý pro sebe i hodnoty dobré, naučili se něčemu, co spoluvytváří náš lidský profil. Jirka Brady si z terezínského ghetta odnesl hodnoty dvě: vyučil se tam instalatérem a poznal život na "jedničce" v L 417, o jehož intenzitě vypovídá zachovaný ilegální časopis Vedem.

Žije už přes 40 let v Kanadě, kam si při emigraci z Československa přivezl vlastně jen tu svoji terezínskou zkušenost z instalatérského řemesla. Vynikal však pracovitostí, podnikatelskou invencí a neústupností. Se svým někdejším spolevněm Joe Seidnerem vybudoval v Torontu úspěšný instalatérský závod.

Mnohé starší krajany spojují s naší republikou již jen vzpomínky. Je to zcela přirozený důsledek několika desetiletí života a existenčních zápasů v novém prostředí. Jirka Brady má k rodné zemi vztah stále tak bezprostřední a hluboký, jako by ji nikdy neopustil.

Po listopadu 1989 se v Praze obnovily Lidové noviny. Začínaly "na zelené louce", s vysloužilými psacími a sázecími stroji, jen s několika úvěry. Bylo třeba zahraniční pomoci. Jejím organizátorem se stal Jirka Brady, jenž ihned pochopil význam nezávislého tisku pro oživení demokratických poměrů. Získání účinné pomoci si vyžádalo měsíce usilovné práce, nápadité inzertní akce, porady, cesty. Vznik-

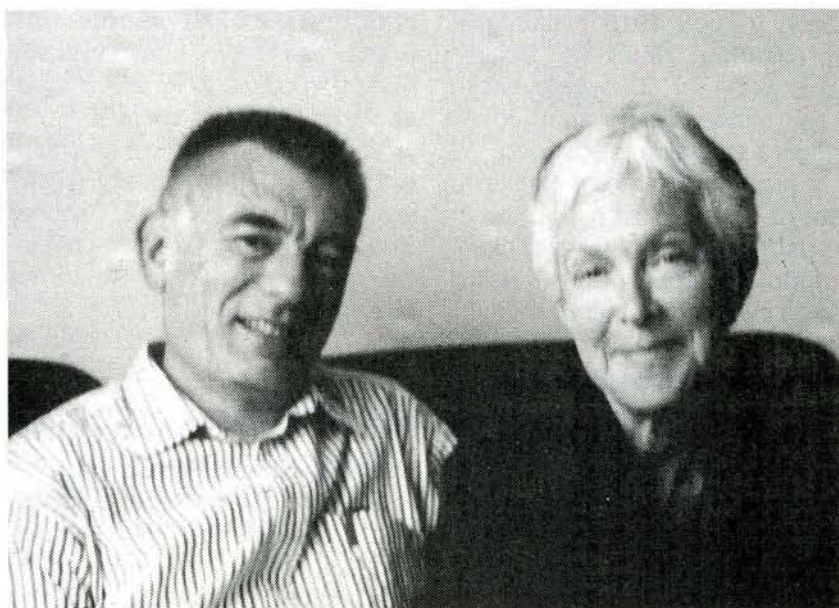
lo přitom sdružení *Canadian Friends of Lidové noviny*, jemuž Jirka Brady předsedá a v jehož čestném předsednictvu zasedají osobnosti jako například manželé Škvorečtí, Martina Navrátilová, Paul Wilson, Josef Čermák, Otto Jelinek, Peter Newman.

Před dvaceti lety zakázal komunistický lektor vydat knihu o časopisu Vedem, dosud nejrozsáhleji zpracovanou publikaci o terezínských dětech. Byla proto zveřejněna jen v samizdatu a teprve příští rok bude čtenářům nabídnuta v české, anglické i německé verzi. Na uskutečnění tohoto edičního záměru se podílil Jirka Brady. Poslal přitom dopis prezidentu

České republiky, na jehož základě napsal Václav Havel do připravované knihy svůj úvod. Z podnětu Jirky Bradyho natočila o knize a terezínských dětech pozoruhodný a obsažný film kanadská televizní společnost CBC.

Byl mezi prvními, kdož zaslali příspěvek na činnost našeho sdružení a přispěl také svému příteli a společníku Joe Seidnerovi k zakoupení počítače pro Terezínskou iniciativu.

Jak to všechno shrnout? Oč je pomoc Jirky Bradyho účinnější, tím je méně okázalá, jako by zůstávala zpola anonymní. Chceme ji proto tímto Profilem alespoň pojmenovat a vyslovit za ni dík. kjk

Jo a Betty Saville jsou členy sdružení Synové a dcery deportovaných francouzských Židů. Z podnětu předsedy tohoto sdružení Serge Klarsfelda se ujali úkolu zpracovat materiály o obětech deportací českých Židů. Výsledky své několikaleté obětavé práce dávají nyní na podporu našeho projektu počítačového zpracování personálních dat vězňů terezínského ghetta.

BŘEZNOVÁ KONFERENCE

Na dny 7. a 8. března 1994 připravuje Terezínská iniciativa vědeckou konferenci věnovanou historii rodinného tábora terezínských vězňů v Birkenau a současné také tomu, jak svět reagoval na zprávy o osvětinském osudu terezínských vězňů, které přinesli uprchlí vězňové Alfréd Wetzler, Rudolf Vrba, Vítězslav Lederer a další. Ze zahraničních historiků své příspěvky přihlásili polští historici F.Piper, H. Swiebocki, K.Oleksy, britský historik M.Gilbert, rakouský historik H.Langbein, z Izraele prof. S.Aronson, R.Bondyová a J.Tsur.

VZPOMÍNKA V PRAZE

Recitál Zuzany Růžičkové
Terezínská iniciativa a táborová skupina Osvětim uspořádá v rámci vzpomínek na vraždu zářijového transportu shromáždění, jehož součástí bude recitál světoznámé čembalistky Zuzany Růžičkové, která jako dítě byla v terezínském ghettě a Osvětimi.

Koncert se koná v neděli 6. března v 17.00 hod. v Lichtenštejnském paláci, Praha 1, Malostranské nám. 13, budova Hudební akademie múzických umění. Vstupenky u paní Fantové, ŽO Praha, tel.: 02-231 90 02.

ŽIVOT A SMRT V RODINNÉM TÁBOŘE

Terezínská iniciativa připravuje k vydání knihu Drama rodinného tábora, pro kterou soustředila mnoho vzpomínek jeho vězňů.

Uveřejňujeme několik výňatků.

NA KONEČNÉ

Vlak, sestavený ze zavřených nákladních vozů - hitláků - dosupěl na konečnou. Kolej zde končila. Dveře se rozlétly. Alles raus! Also los, los, schnell, schnell! Za křiku, zmatku, ran, štěkotu psů se vylézalo. Kufry a všechna zavazadla odhodte na tuhle hromadu.

Klopýtali jsme k nějakým nízkým zděným barákům. Na té krátké cestě jsem zažil první skutečný otřes. Tu a tam leželi na slabou vrstvou sněhu poprášené zemi lidé. Jedna stařenka ležela přímo na cestě, pod našima nohama, takže jsme jí museli překračovat. Bílý, vyhublý obličej měla obrácený vzhůru. Měla vyceněné zuby a stružku zaschlé krve v koutku úst. Byla mrtvá. Pochopil jsem, že ti lidé, co tu tak bez ladu a skladu leží na zemi, padli vysílením, nebo je utloukli. Snad ještě někteří z nich umírají.

Na noc nás zavřeli do nějakého podzemí. Byly tam roury ústředního topení či horké vody a nesnesitelné vedro. Někteří lidí propadali panice. Bratrance Fuchsové - oba jsem znal z Terezína - statní a silní třicátníci, seděli na betonové podlaze, opření o zeď vedle mne. Byli na pokraji nervového zhroucení. Jdeme do plynu. Ta strašná pravda se mezi námi rozšířila a úplně ochromila naše myšlení. Byl jsem apatický a klidný. Říkal jsem si, že nemůžu vůbec nic dělat a když nemám možnost činu, mohu jen čekat. I já si uvědomuji, že možná za pár hodin už nebudeme, ale tohle ještě není konec. Čekej a buď klidný. Viki Fuchs to snad přijal jako posilu, mluvil o mně s obdivem, děkoval mi a já jsem v tu chvíli byl na sebe hrdý

a zařekl se, že budu klidný až do konce a třeba i důstojně a bez paniky umřu.

Uprostřed noci řev, rány, zmatek. Nastoupit k dezinfekci. To znělo zlověstně. Svléknout do naha, kabáty a šaty sem, boty na druhou hromadu. To komandovali a ranami doprovázeli heftlinci a pár esesáků tomu pobaveně přihlíželo. Los, los, bewegung!

Zahnali nás pod sprchy. Po chvíli z nich vytryskla voda. Byly to skutečné sprchy a skutečná voda. Jinak bych tyto řádky nemohl psát. Možná, že tato, nebo vedlejší sprchovna měla ve stropě otvor, jímž se na lidi, čekající na vodu, vysypala plechovka s vražedným cyklonem. Hrůza pomyslet, že tak o rok později zahynuli moji rodiče.

Po vykoupání tu nahatou masu za řevu a pohánění začali zušlechťovat. Ochlupení na přirození nám potřeli nějakým odporným lysolem a nejtupější břitvou nás tam vyholili. Chudáci starší, kteří měli chlupy na prsou i jinde. Vlasy na hlavě nám neostříhali, což bylo, nevím proč, považováno za dobré znamení. Heftlinkové, kteří nás "dezinfikovali", byli vesměs ostříhaní do hola. Dlouhá fronta se řadila před muži, kteří nás tetovali. Dostali jsme na levé předloktí vytetované číslo. To moje je 170.217.

K prvním, dalo by se říci klasickým - výpraskům holí na holý zadek - už z pouhého pohledu se z toho člověku dělalo špatně - došlo při přidělování oděvů. Zahnali nás do jakéhosi sálu, vypadal jako tělocvična. Uprostřed byla velká hromada hadrů. A teď schnell, každý si oblékne jedny kalhoty, jeden kabát a jednu čepici. Nic

víc. Kdo bude mít na sobě víc, bude potrestán. Also los, žádné vybírání, kdo nebude včas hotov, půjde odsud nahý. Doslova tak to bylo. Vřava, strkání, každý chtěl ukořistit aspoň přijatelný kus oděvu. První výprasky, nářek, kopance a nástup.

Život v táboře Bllb - jinak tzv. českém rodinném táboře - byl v té době hrozný. Známi kluci z AK (Aufbaukommando, komando výstavby), kteří tam byli už od září, byli jako vyměnění, nikomu nebylo do řeči, nikdo se o nic nezajímal, nikdo ti nebyl ochoten pomoci, od kamarádů, kteří by se se mnou dříve rozdělili o všechno, jsem nemohl dostat ani spodky, nebo staré fusekle, což jsem teď potřeboval nejnaléhavěji.

Ještě v prosinci, brzy po příchodu, jsme psali lístky. Jako datum jsme museli napsat 9. ledna, což si pamatují, neboť to je den po mých narozeninách. Psal jsem, že jsem se tu setkal s dědečkem, Frantou Engelmannem, prostě s lidmi o nichž naši věděli, že už jsou mrtví. Dále jsem měl s otcem domluveno, že tajnou zprávu zašifruji do textu tak, že příslušná písmena napíšu inkoustovou tužkou, zatímco normální text bude obyčejnou. Při navlhčení muselo se z mého lístku jasně vyčíst - plyn.

Denně po ranním apelu se řadila arbeitskomanda a heftlinci se rozcházeli za svými zaměstnáními do kuchyně, bramborárny, na revír, do kleiderkammer apod. Nejubožejšími otroky byli ti, kteří byli v arbeitskomandech. Prodělal jsem si tam první dva měsíce.

Nejhorší bylo nošení kamenů. Bylo to zaměstnání úplně nesmyslné, kameny se prostě nosily z jednoho místa na jiné. Pro esesáky a kapa to bylo velké povyražení pokračování na str.10

dokončení ze str.9
a pro nás utrpení. Schnell, schnell
sis musel z hromady vzít balvan,
zařadit se do pětistupu a nést ho
až ti řeknou, že ho můžeš odhodit.
Běda, když sis vzal kámen příliš
malý. Dostal jsi nařezáno a musel
sis naložit takový, žeš ho sotva
zvedl. A běda, když sis vzal sám
v tom spěchu kámen příliš těžký.
Kopance a rány tě neminuly, když
jsi ho neunesl a začal ses zpožd-
řovat. A u toho ještě navíc asis-
tovali vlčáci, které si esesáci s ob-
libou brali s sebou.

K tomu přistupoval neutěšený
život uvnitř tábora. Strava, vypoči-
taná na umření - kávová břečka,
kousek chleba, lžička řepné mar-
melády, někdy kousíček margari-
nu, v poledne hrnek tuřínové supy,
to bylo pro celý den všechno.
Nekonečné apely ráno a večer,
výprasky na bloku, rány holí, po-

případě tělocvik do úplného vysíle-
ní - to vše tě mohlo postihnout
každým okamžikem. Všechno jsem
postupně zakusil, ať jsem se se-
bevic snažil všem těm věcem unik-
nout.

Odklízeči mrtvol - Totenkoman-
do - měli v té době těžkou dřinu.
Museli vynaložit všechnu sílu, aby
rozbahněnou lagerstrasse utáhli
žebříňák, vrchovatě naložený na-
hými mrtvolami.

"Přirozená" úmrtnost musela být
v těch zimních měsících úděsná.
Kdo ráno nemohl nastoupit na
apel, byl odnesen na palandy v
zadní části bloku - tak se říkalo
dřevěným barákům, v nichž jsme
byli "ubytováni" - a jestliže se sám
odtamtud pro slabost nedostal -
byl ztracen. Který "štubák" by mu
tam nosil jídlo, vždyť z takto uspo-
řených porcí se udržovali v kondici
"blokouši" a štubáci a byl to jeden

z hlavních zdrojů jejich privilegova-
ného postavení. Na mém bloku č.8
byl "Blokältester" E.H. Byl asi stej-
ně starý jako já, ale byl to pán nad
životem a smrtí na baráku. Chtěl-li
se udržet ve funkci, musel pouštět
hrůzu a být krutý. A což teprve
když to byl kápo. Každé setkání
z některým z nich mohlo skončit
tragicky. Při tom byl prostý vý-
prask holí ještě tím nejmírnějším,
co člověka mohlo potkat. Sport,
potápění do ledové vody či jiné
kratochvíle, v nichž si libovali ze-
jména polští kápoové z brambo-
rárny či kuchyně - byli to heftlinci
se značkou kriminálních - byly
daleko horší a končily mnohdy
smrtí. Esesáci tuhle špinavou práci
zpravidla sami nedělali, ale rádi se
na to dívali. Když už se někdo
dostal do rukou přímo jim, pak to
byl bunkr a z toho už se málokdo
vrátil. Egon Fries

ŽILY TU DĚTI

Do Birkenau byly spolu se
svými rodiči přivezeny i děti. Děti
všech věkových kategorií, od ko-
jenců po téměř dospělé chlapce a
děvčata. I když všechny už měly
za sebou delší či kratší dobu v
Terezíně, i když ani v době před
odchodem do Terezína nemohly
žít tak, jak žijí děti v normálním
světě, znamenal příchod do tohoto
koncentračního tábora obrovský
zlom, mocný náraz na jejich celou
osobnost, zejména na jejich psy-
chiku. Musely se nějakým způso-
bem vyrovnat se skutečností, která
se v ničem nepodobala tomu, co
doposud zažily. Byly to nejen na-
prsto nelidské podmínky - hlad,
špína, vši, nemoci, neustálý strach
- ale i chování dospělých za těchto
extrémních podmínek.

Některí lidé se dokázali přizpů-
sobit nutnosti a zachovat si důstoj-
nost, nevzdávat se, být oporou
ostatním. Na druhé měly okolnosti
naprosto depresivní účinek, se
vším se těžko vyrovnávali, pod-
léhali velmi rychle hladu a nemo-
cem a v krátké době chátrali těles-

ně i duševně. A konečně třetí sku-
pina - lidé, u nichž i krátký pobyt v
koncentračním táboře přivodil na-
prostou změnu charakteru, nebo
se snad u nich projevil vlastnosti,
které dříve - za normálních podmí-
nek - navenek neukazovali. Stali
se z nich zlí, suroví sobci, snažící
se za každou cenu urvat ze života
co se dá, i na úkor ostatních. Mys-
lím, že pochopit proměnu těchto
lidí bylo pro děti - ty dospělejší -
velmi obtížné, ba nemožné.

Je chybou domnívat se, že děti
hrůznosti a absurdnosti situace
nerozuměly. Myslím, že po svém a
přiměřeně svému věku a intelektu
viděly to, co dospělí a chápaly to
jako oni. Má dvanáctiletá sestra
(Rita Fantlová, narozená 14.3.
1932, zahynula v roce 1944) na-
psala v květnu 1944 tuto básničku:

Mami, ty dobře víš,
co v dnešním dni se tají,
nu, nedělej tak udivený obličej,
vždyť všechny matky ten den
znají,
těší se naň a slaví jej.

Mami, ty dobře víš,
že máš dnes svátek
a chtěla jsi mě jenom splést.
Tys myslela, že zapomenu na
Den matek,
však nenechám se tebou svést.

Však, mami, také víš,
že žijem letos v šeru,
že kolem nás je z pevných drátů
mříž,
že dám ti jen svou lásku místo
bonboniéru,
vid', mami, že se nezlobíš?

Po 9. březnu, kdy se zdálo prav-
děpodobné, že počátkem léta
skončí půlroční lhůta i pro prosin-
cové transporty, si musely na tuto
skutečnost zvykat i děti. Ano, ty
malé a nejmenší z toho ještě o-
pravdu neměly rozum. Ale jak se
má 12-15letý člověk smířit s myš-
lenkou, že už nikdy neuvidí nic
jiného než baráky a dráty, že už
nikdy neuvidí strom, řeku, kvetoucí
louku? Přes neúprosnou logiku
událostí se v něm všechno vzpírá
uvěřit, že za několik týdnů bude i
tomuto bídnému životu, ale přece
jen životu, konec, někde hluboko
vězí stále nepatrná jiskřička naděje
na zázrak. Dagmar Lieblová

TEN DEN, TA NOC

Den v Osvětimi začínal jako obvykle. Stejně smutně, stejně beznadějně jako všechny ty uplynulé dny. V pět hodin budíček za obvyklého rámusu a nadávání a nezbytných ran holí, které dopadaly do těl vychrtlých hladem a trýzní. Během půl hodiny se musíš obléci, jít na umývárnu, abys natchytal pár kapek na umytí z polo-prázdných rour, udělat pořádek na lůžku a v prostoru kolem něho, vypít několik doušků hořké a vlažné tekutiny, jejíž chuť nepoznáš, abys ve tři čtvrti na šest stál na prostranství v řadě, připraven na sčítání k apelu. To vše se děje za chaotického zmatku, bití a řvaní, avšak naše chápání a mysl jsou natolik otupělé, že v té spleti těl se pohybujeme jakoby hnání mechanickou silou, nebo jako když stádo ovcí vystrkuje jedna druhou.

Konečně je šest hodin. My živí stojíme srovnání jeden vedle druhého v pětistupech přesně v zákrytu, neboť esesák odpočítávající každou řadu si ji odškrťává holí.

Těla těch, co v noci zemřeli, jsou narovnána na zemi za námi před vchodem do bloku. Leží tu denně před každým blokem asi patnáct až dvacet vyhublých těl.

Přešlapujeme z nohy na nohu, vymrzlí a hladoví, čekáme s nedočkavostí na znamení, že je konec apelu a formujeme se do komand, určených na různá pracoviště. Nástup do práce znamená pro nás pohyb, změnu, rozptýlení a zapomenutí na tu všechnu bídu a nebezpečnost, i když ta práce je vlastně jen prostředkem k bití a týrání lidí, práce bezcenná, kde třeba odpoledne rozkopáš to, co jsi dopoledne nakopal. Pro nás to však vlastně znamenalo život uprostřed smrti.

"Co se dnes děje? Rozkaz je: "Všechno do bloků! Nikomu není dovoleno vyjít z bloků ven!"

Ve stejném zmatku, chaosu a hluku tlačíme se dovnitř bloku. Uvnitř bloku stojíme narovnáni kolem cihlového komína táhnoucího se napříč, anebo v uličkách

kolem kóji a v němém údivu čekáme, co se bude dít.

Utekla hodina, dvě, je devět hodin a stále nic. Skulinami, které zejí v dřevěných zdech našeho baráku, vyhlížíme zvědavě ven, abychom zjistili, co se děje. V lágru je ticho, nespatriš ani nohu. Pojednou do vnitřku bloku vnikají zvenčí hlasy, je slyšet různé rozkazy, štěkot psa, lágrová služba zmateně pobíhá od bloku k bloku a předává hlášení vedoucímu jednotlivých bloků, což znamená, že se něco bude dít. Co to bude, nevíme, rozhodně nečekáme nic příjemného. S přibývajícimi minutami stoupá napětí a naše nervozita.

Rozkaz zněl: levou část tábora do dvou hodin odpoledne vystěhovat a do vyklizených baráků nastěhovat příslušníky zářijového transportu, aby byli soustředěni pro přemístění, které mělo nastat ještě týž den večer.

Už dříve se vyprávělo, že transport, který přijel v září, bude vypraven do Heydebrecku. Kde je Heydebreck, nikdo z nás nevěděl. Prý šlo o tábor vzdálený asi 100 km od Osvětimi, směrem k oblasti horního Slezska. Esesáci jej líčili nejrůžovějšími barvami. Prý tam jsou lepší ubytovací a zejména pracovní podmínky. Bude prý tam možnost výdělků a volného nákupu. K tomu ještě Němci dodávali, že tábor Birkenau je přelidněn, podmínky života se stávají nesnesitelnými a je třeba část osazenstva přestěhovat.

Vzrušení, které v táboře nastalo, nelze popsat. Část osazenstva v naději na lepší život se radovala, část lidí tvrzení Němců nevěřila a upadala v zoufalství, jiní události nevnímali a zůstávali apatičtí. Události však probíhaly s takovou rychlostí, že člověk neměl ani čas o věcech uvažovat.

Pomáhali jsme lidem nemocným a starým a také dětem v přestěhování. Chudáci se těšili na snesitelnější život, na lepší budoucnost. V chvatu sháněli a vydávali ze všech úkrytů a tajných

skrýší svůj majetek - roztrhané cáry, lžičky, zrcátka s hřebínkem, věci jinak zcela bezcenné, v lágru však reprezentující celý majetek. Ty, kteří nebyli schopni chůze, jsme přenášeli na zádech či rukou. Vzhledem k jejich tělesné váze to nebylo obtížné.

V pět hodin odpoledne bylo stěhování skončeno a o šesté hodině pak byl nástup k večernímu apelu, po kterém byl vydán rozkaz: "Všechno osazenstvo do bloků, pod trestem zastřelení nikdo nesmí vycházet ven."

Večer byli odvezeni vězni zářijového transportu do sousedního tábora B IIa.

Příštího večera pozorujeme skulinami, které jsme vyvrtali do dřevěných stěn, co se děje ve vedlejším táboře. S příchodem tmy začíná nástup SS silně vyzbrojených, doprovázených desítkami vycvičených psů. Přijíždějí kolony nákladních aut. Vše se děje za ohlušujícího řevu, hulákání, spílání, bití bezmocných, vyhladovělých vězňů, štěkotu psů, lomozu aut, vše pod září reflektorů, které osvětlují celé to hrozné divadlo. S hrůzou se díváme, jak s pomocí klacků hordy zjednaných pochopů a pod dozorem esesmanů nakládají muže, ženy, stařeny, starce a malé, krásné děti. Ubohé, nešťastné děti! Děti, které nevnímaly tu hrůzu kolem, s primitivními hračkami v ruce a chvějíce se zimou a chladem, zoufale se přidržovaly svých matek.

Toto hrůzné divadlo trvalo do desáté hodiny večerní. Pak se nad celým táborem rozhostilo zlověstné ticho. Ukládáme se mlčky na palandy, jeden vedle druhého, a vzhlížíme do neznáma, v myslí provázející ty, kteří nás právě opustili.

Po několika dnech jsme se dověděli o osudu zářijového transportu. Jen několik nemocných, ležících na nemocničním bloku, lékaři - a dvojčata se zachránili, unikli smrti v plynové komoře.

Luděk Klačer

PSAL SE BŘEZEN

Považuji za správné říci, že můj osvětimský osud se začal vytvářet okamžikem mého narození, a to nejenom proto, že jsem se narodil v židovské rodině, ale také proto, že jsem přišel na svět jako dvojče. V té době už někde žil Josef Mengele, budoucí vrah a pseudovědec, s nímž jsem se měl setkat po čtrnácti letech.

Děti v rodinném táboře měly jistá privilegia. Za souhlasu vedení tábora tu vznikl nejdříve jeden a později i druhý dětský blok. Pamatuji si na první období, na otevření prvního bloku. Místo kavalců postavili podél komínů stoly a židle. Hned u vchodu na obou stranách seděly nejmenší děti a pak postupně starší a starší.

My čtrnáctiletí jsme tu vlastně byli navíc, pololegálně, ale přesto jsme se na tom nesmírném bohatství dětského bloku podíleli, a to nejenom duchovně, ale v jistém smyslu i materiálně. Protože když při tom vydávání té lepší stravy, té lepší polévky něco málo zbylo, zavolali nás, čtrnáctileté, a dali nám to. Tam byla veliká poctivost.

Samozřejmě učilo se bez tužek a papíru, bez učebnic. Učit se vlastně nesmělo, a když přišel esesák do bloku, muselo se téma změnit. U těch nejmenších například na vyprávění pohádek.

Dělali jsme tu ruční práce. Modelovali jsme z červeného jílu, kterého bylo v táboře dost. Modelovali jsme všechno možné, ale zejména krajinky, krajinky s lesem, polí a polními cestami, květinami a telegrafními sloupy. Tak jsme vyjadřovali naši touhu po svobodě, touhu dostat se za dráty, být svobodní.

Byla tu i různá představení, ta se konala dokonce za účasti esesácké honorace.

Myslím, že tento dětský blok znamenal pro nás pro všechny nesmírně mnoho a že to byl opravdu život, který nás v mnohém chránil a v mnohém nám pomáhal. Leč ta skutečnost kolem nás existovala. Denně jsme viděli krematoria se

šlehačícími plameny. V červnu a v létě 1944 jsme cítili ten strašlivý zápach ze spalovaných mrtvol. Stálo to proti sobě. Děti si hrály ve volných chvílích mezi bloky různé hry. Také na krematorium. Vyhlobily jámu a do ní sypaly kaménky a křičely plyn, plyn. To byla ta druhá stránka věci.

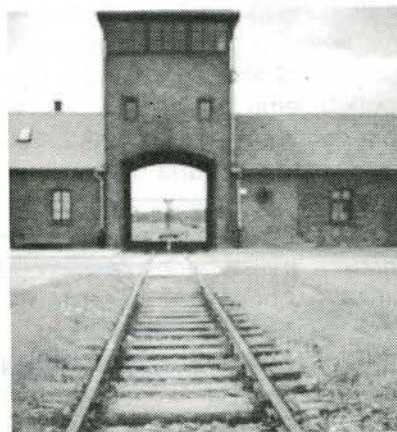
Pak přišel březen 1944, psali jsme korespondenční lístky, chystali se do tábora Heydebreck a pak onen sedmý březnový podvečer, kdy nás převedli do karanténního tábora, celý zářijový transport. Druhého dne odpoledne přišel do bloku, kde jsme byli s otcem, raportführer rodinného tábora Buntrock, nazývaný pro svůj vzhled i sveřepé jednání - Buldok. Stoupl si na komín a začal číst vězeňská čísla, mezi nimi i moje a bratrovo. Odvedli nás zpátky do rodinného tábora na krankenrevír a tady jsme usnuli. Když jsme se ráno probudili, byl karanténní tábor prázdný. Teprve později jsme se od očitého svědka této největší popravky českých lidí dozvěděli, co se stalo. Říkal, že naši rodiče i všichni ostatní šli do plynu statečně, zpívali Kde domov můj a Hatikvu.

Pak vstupuje do mých vzpomínek švihácký esesák Mengele. Dal si nás dvojčata, postupně každý pár zvlášť, přivést do své ordinace v cikánském táboře a tady nás prohlédl, proměřil, porovnal, mnohé zapsal a pak se nás zeptal, jaké máme přání. My, že bychom se rádi sešli s rodiči, a on nato, zcela cynicky, vždyť věděl, jaká je situace, že se s nimi brzo shledáme - na onom světě.

Nestalo se tak. Za to zřejmě vědčíme především lékařům - vězňům v rodinném táboře a později i v nemocničním táboře, jejichž zásluhou se pokusy s námi nikdy neskončily, mnohé pokusy se ztrácely, dělaly se znovu a znovu, takže Mengele nikdy ten výzkum vlastně neskončil. Mengelův záměr, alespoň podle informace, kterou jsem získal později, zjistit

hodnotu dvojčat s cílem dosáhnout toho, aby německé ženy rodily pro Hitlera převážně dvojčata, byl také asi velice náročný. Mengele ale klidně zabil druhé z dvojčat, když jedno zemřelo, aby je mohl pitvat současně. Jeho kolegové mu zřejmě nepřáli. Esesácký lékař, pravděpodobně Thilo, provedl s dvojčaty v době Mengeleho nepřítomnosti pořádnou selekci, vybíral z našich řad do plynu. Mengele se naštěstí vrátil včas a my jsme do plynu nešli...

V živé paměti mám selekce v létě 1944 na rampě i přímo v rodinném táboře. Vzpomínám si na dlouhé řady žen, které musely nahé před blokem čekat, až na ně přijde řada. Pak nás dvojčata mužského

Brána tábora Blib. Prošlo ji 17.500 terezinských vězňů.

rodu převedli do mužského nemocničního tábora a děvčátka a ženy do ženského tábora. To už je jiná kapitola.

Ještě jednu vzpomínku. Ležel jsem na horní palandě. Najednou mne probudil strašlivý křik, kvílení, zoufalý pláč. Zvuk, na který do smrti nemohu zapomenout. Podíval jsem se škvírou mezi stěnou a střechem a viděl jsem, jak z cikánského tábora vyjíždělo jedno nákladní auto za druhým a z nich vycházel ten strašlivý tón. Vzadu šlehalý z komínů krematoria plameny, snad ještě vyšší než jindy. V nich hynuli muži, ženy, děti. Jako před tím náš rodinný tábor, takto se likvidoval rodinný tábor cikánský. Všechno, co jsem jako dítě prožil, zůstalo ve mně. Těžká byla adaptace na normální život, mnohé je těžké ještě dnes.

Jiří Steiner

O krůček dál

V posledním čísle našeho zpravodaje jsem uveřejnila jména dětí, kterým při deportaci do Terezína nebylo ještě 15 let a které přežily deportaci z Terezína na Východ. Poprosila jsem přitom o pomoc, protože jsem věděla, že seznam je neúplný a že některé údaje mohou být nepřesné nebo potřebují doplnění. Přišlo mi mnoho hezkých dopisů, obsahovaly další, chybějící jména, opravy, důležité informace, takže jsem se dostala přece jenom o krůček dopředu. Nestáčí na to, abych všem odepsala, ale chtěla bych všem moc a moc poděkovat.

Ve svém seznamu jsem uvedla 218 dětských vězňů do 15 let, kteří přežili deportaci z Terezína. Tento seznam se nyní rozšířil na 242 o 24 jmen. Jsou to:
(1. řádek: jméno a příjmení; 2. řádek: datum narození 3. řádek: datum, označení transp. do Terezína 4. řádek: datum, označení transp. z Terezína)

Bergmann Pavel	14.2.1930	24.10.1942 Ca 495	18.5.1944 Eb 653
Bergmannová Hana	28.10.1929	05.12.42 Cf 266	06.09.43 DI 109
Davidovič Eldad	27.07.1939	08.04.42 Ai 175	16.05.44 Ea 1998
Deutelbaum Otto [Kulka Ota Dov]	16.04.1933	18.09.1942 Bh 643	06.09.43 Dm 4540
Fischer Ivo	12.03.1935	22.02.1942 Y 737	01.09.1942 Be 359
Grünwald František [Frank Misha]	30.09.32	13.07.42 AAq 117	15.12.43 Dr 727
Hacker Ernst	28.04.1929	02.10.1942 1035	18.5.1944 Eb 2291
Hacker Walter	04.04.1929	02.10.1942 1035	18.05.1944 Eb 2286
Honigwachs Michael [Honey]	03.09.1929	18.09.1942 Bh 85	15.12.1943 Dr 912
Kopelovič Mendel	28.10.1928	24.10.1942 Ca 852	18.12.1943 Ds 1544
Landová Evelyn [Mérová]	25.12.1930	02.07.1942 AAI 455	15.12.1943 Dr 1231
Linsler Harry	25.01.1928	10.10.42 IV/13 Vídeň	28.09.1944 Ek 1036
Mandel Berthold	02.10.1927	02.10.1942 ..	IV/12 -123 Vídeň
Müllerová Růžena	14.08.1929	24.10.1942 Ca 840	18.05.1944 Eb 860
Pinczovská Ruth [Fayon]	25.11.1928	10.08.1942 Ba 849	15.12.1943 Dr 1584
Seelman Jan	15.11.1929	? XXIX 804	18.05.1944 Eb 168
Steiner Jiří [Borek]	13.10.1930	21.12.42 Ci 141	15.12.43 Dr 2140
Strebinger Hanuš [Jan]	07.02.1931	14.12.1941 M 969	18.5.1944 Eb ...
Szprycer Helmuth	8.8.29	IV/12 ? Terezín	18.12.43 Ds 2435
Thein Karel	13.03.1930	IV/12 21.03.1944 Dw 9	28.10.44 Ev ?
Traubová Eva	05.06.1939	12.09.1942 Bg 136	18.12.1943 Ds 2263
Traubová Hana	06.06.1939	12.09.1942 Bg 137	18.12.1943 Ds 2264
Weiss Jan [Hanuš]	12.01.1930	19.03.1942 Ac 962	18.05.1944 Eb 638
Weizsová Zuzana [Ungarová]	11.5.1935	28.01.1942 U 973 ?	10.1942 Em ?

Mohla jsem také doplnit seznam dětských vězňů, kteří byli při deportaci do Terezína starší patnácti a mladší šestnácti let a kteří přežili východní deportační transporty z Terezína. Do dnešního dne jich známe 93 a rovněž jejich jména dnes uveřejňujeme.

Nejde však jen o děti. Ve statistikách, které uveřejnil K.Lagus a J.Polák, je uvedeno, že východní deportace přežilo 3.097 terezínských vězňů. Před měsícem jsem znala jen 2.951 jejich jmen. Dnes jich znám o 42 více, ale pořád jich chybí 104. Největší mezery jsou v transportech Dr, Eb, Et, největší nepřesnosti v transportu Ek. Počet přeživších z rodinného tábora uvádí statistika číslem 1.167, ale zatím jsem zjistila jen 1.133 jmen, z toho 128 dětí do 15 let a 25 dětí ve věku od 15 do 16 let.

Třeba konfrontovat všechny prameny - transportní listiny do Terezína i z Terezína, soupisy osvobozených v Terezíně, různorodou dokumentaci o zemřelých, kartotéky repatriovaných, matriky a mnoho dalších podkladů. Mezi zvláště cenné zdroje patří i naše společná paměť, i když je už léty hodně oslabena.

K ní bych se chtěla odvolat např. v tomto případě: V denním rozkaze terezínské rady starších z 13. února 1942 se psalo, že se Erice a Ludvíku Winklerovým narodil syn Tomáš. Podle Redlichova deníku to bylo první dítě narozené v Terezíně. V žádném kartotéce, v žádném jiném prameni nikdo z nás záznam o těchto třech lidech nenalezl. Věděl by snad někdo o nich něco bližšího?

Margita Kárná

TEREZÍNSKÉ SEŠITY

Nové číslo Osvětimských sešitů obsahuje mj. studii I.Strzelecké o karanténním táboře v Birkenau, H.Kubicy o doktoru Mengele a jeho zločinech v Osvětimi, vzpomínku M.Mannheimera na jeho cestu koncentračními tábory od Terezína po Dachau a studii M.Kárného o rodinném táboře terezínských vězňů v Birkenau. Osvětimské sešity mají nyní vycházet každoročně.

TEREZÍNSKÉ DĚTI

ve věku 15-16 let

- Beldová Eva [Štichová]
27.06.1927
08.09.1942 Bf 11
04.10.1944 En
- Beranová Zuza
08.03.1927
18.05.1942 Av 284
23.10.1944 Et 637
- Bergerová Hilda
23.3.1927
27.1.43 Co 379
29.1.43 Ct 625
- Bloch Arnošt
26.10.1927
30.11.1942 Ce 445
28.09.1944 Ek 2017
- Bloch Jiří
03.05.1926
22.01.1942 S 992
28.09.1944 Ek 392
- Brodavka Valtr
06.07.1926
27.05.1942 AAa 30
28.09.1944 Ek 836
- Brössler Valtr
07.12.1926
26.06.1942 AAF 838
15.05.1944 Dz 412
- Brumlík Jiří
04.07.1926
22.02.1942 Y 361
18.12.1943 Ds 2417
- Daněk Ota
17.1.1927
5.6.42 AAb 499
26.10.42 By 649
- Ehrenreich Jan
01.05.1926
02.12.1941 G 819
28.09.1944 Ek 96
- Engel Julius
17.11.1927
26.11.42 Cd 298
15.12.43 Dr 367
- Epstein Kurt
01.03.1927
03.08.1942 AAw 140
28.09.1944 Ek 1783
- Fantl František
09.01.1926
02.12.1941 G 165
12.10.1944 Eq 43
- Fischlová Alice [Ehrlichová]
14.08.1926
13.06.1942 AAd 55
06.10.1944 Eo 708
- Freundová Eva 9.11.1926
9.7.42 AAp 745
15.12.43 Dr 531
- Fried Bruno [Kos]
11.02.1927
26.06.1942 AAF 727
28.10.1944 Ev 681
- Fröhlich Jan
15.05.1927
16.02.1943 Ez 202
28.09.1944 EK 68
- Fuchsová Edita
7.11.1926
30.6.42 AAg 298
18.12.43 Ds 680
- Fürth Jiří
03.06.1926
18.04.1942 AKb 521
18.05.1944 Eb 947
- Gellnerová Blanka
10.07.1927
09.03.1943 Cw 10
06.10.1944 Eo 28
- Glücksmannová Erna [Hudcová A.]
28.09.1926
02.12.1941 G 662
09.01.1942 O 194
- Goldreich Pavel [Grégr]
09.12.1927
06.03.1943 Cv 184
28.09.1944 Ek 2134
- Goldschmiedová Hana
16.8.1927
21.12.42 Ci 21
18.12.43 Ds 37 R
- Hahn Milan
20.09.1927
27.01.1943 Co 135
28.09.1944 Ek 2109
- Hartmann Jan
10.08.1926
23.07.1942 AAt 66
28.09.1944 Ek 903
- Hellerová Jana [Dubová]
30.08.1926
24.04.1942 Am 652
06.10.1944 Eo 883
- Hellerová Zuzana [Holitscherová]
19.12.1927
5.7.43 De 403
6.9.43 DI 762
- Hermannová Eliška
28.02.1928
06.03.1943 Cv 447
23.10.1944 Et 1150
- Herrmann Petr
16.05.1926
26.02.1942 Z 670
28.09.1944 Ek 494
- Herrmann Zdeněk
30.01.1927
09.06.1942 AAc 514
28.09.1944 Ek 514
- Heřmanová Julie
18.07.1927
12.09.1942 Bg 707
15.05.1944 Dz 2399
- Hopová Margit [Freundová]
02.05.1927
18.11.1942 Ez 1
01.10.1944 Em 1215
- Jelínek Jiří
15.12.1927
23.01.1943 Cn 124
28.09.1944 Ek 2099
- Kanturek Ludvík
26.06.1927
24.10.1942 Ca 852
28.09.1944 Ek 1886
- Katzová Ruth [Těhnicková]
15.08.1926
30.06.1942 AAg 742
01.10.1944 Em 1110
- Kohnová Ruth
12.10.1927
06.03.1943 Cv 100
23.10.1944 Et 1525
- Korn Bedřich
07.07.1927
06.03.1943 Cv 525
28.09.1944 Ek 2149
- Krämerová Eva
07.06.1928
13.07.1943 Di 415
23.10.1944 Et 1713
- Kraus Jiří
3.1.1927
15.5.42 AU 1 933
26.10.42 By 601
- Kuranda Otto
22.06.1927
22.12.1942 Ck 64
28.09.1944 EK 2051
- Lambergová Brigita
13.06.1927
10.10.1942 IV 13
16.10.1944 Er 1060
- Langerová Eva [Eliášová]
28.02.1927
27.01.1943 Co 994
18.05.1944 Eb 1880
- Lebenhart Adolf
20.09.1926
14.12.1941 M 256
01.10.1944 Em 495
- Lengsfeldová Milena
03.11.1927
13.07.1943 Di 140
23.10.1944 Et 1243
- Lewin Benjamin
17.08.1926
10.12.1941 L 600
28.09.1944 Ek 300

Liban Jan
 27.01.1927
 30.09.42 Bm 688
 01.02.43 Cu 773

Lípová Hana
 29.09.1926
 10.08.1942 Ba 279
 18.05.1944 Eb 1196

Löbl Valtr
 15.09.1926
 10.08.1942 Ba 273
 28.09.1944 Ek 1806

Lüftschitzová Eva [Mráčková]
 04.09.1926
 09.06.1942 AAc 24
 04.10.1944 En 1169

Lustig Arnošt
 21.12.1926
 20.11.1942 Cc 61
 8.09.1944 Ek 1898

Lustigová Hana
 12.5.1926
 10.12.41 L 171
 18.12.43 Ds 1146

Mandl Herbert Tomáš
 18.08.1926
 31.03.1942 Af 854
 28.09.1944 Ek 551

Markus Tomáš
 7.1.1927
 12.9.42 Bg 335
 26.10.42 By 1129

Marsík Maxmilián
 23.07.1927
 06.03.1943 CV 240
 28.09.1944 Ek 2138

Matzner Valtr
 23.10.1926
 18.08.1942 Bh 322
 28.09.1944 Ek 1984

Nettlová Herma
 10.09.1927
 20.11.1942 Cc 160
 06.10.1944 Eo 1092

Neumannová Lily
 20.01.1927
 30.07.1942 AAv 615
 18.12.1943 Ds 900

Novák Petr
 04.06.1927
 12.09.1942 Bg 942
 28.09.1944 Ek 1982

Orlík Ivan
 15.12.1926
 16.11.1942 Cb 428
 01.10.1944 Em 563

Pergamenterová Lotka
 8.6.1926
 10.12.41 L 197
 18.12.43 Ds 2364

Píková Marie
 28.02.1926
 22.01.1942 S 898
 01.10.1944 Em 1068

Pollaková Lucie
 16.8.1926
 31.3.42 Af 645
 18.4.42 Ap 240

Polmauerová Edita [Kocánková]
 15.02.1928
 06.03.1943 Cv 973
 12.10.1944 Eq 1475

Popper Henryk
 21.09.1926
 10.08.1942 Ba 391
 18.05.1944 Eb 1199

Popper Karel
 25.12.1926
 24.10.1942 Ca 207
 28.10.1944 Ev 353

Porgesová Eva [Trojanová]
 29.04.1927
 03.08.1942 AAw 554
 19.10.1944 Es 48

Racenberg Efin
 21.03.1927
 06.03.1943 Cv 593
 28.09.1944 Ek 2152

Rosenbachová Anna
 7.6.1927
 25.7.42 Ez 118
 1.9.42 Be 5

Rothová Doris
 21.01.1927
 24.10.1942 Ca 638
 18.05.1944 Eb 656

Roubíček Karel
 09.07.1927
 06.03.1943 Cv 512
 28.09.1944 Ek 2148

Růžek František
 29.07.1926
 17.12.1941 N 984
 28.09.1944 Ek 357

Růžicková Zuzana
 14.1.1927
 26.1.42 T 348
 18.12.43 Ds 1164

Sack Egon [Blecher]
 15.04.1927
 06.03.1943 Cv 147
 06.10.1944 Eo 26

Sachselová Hana [Kumperová]
 23.2.1926
 21.1.42 S 903
 18.12.43 Ds 1490

Salamonovičová Rut
 13.04.1928
 13.07.1943 Di 443
 06.10.1944 Eo 932

Schön František
 24.10.1926
 08.02.1942 W 263
 28.09.1944 Ek 446

Schwarz Felix
 9.9.1926
 5.12.41 K 862
 26.10.42 By 73

Sobotka Alfred Gerhard
 03.06.1928
 13.07.1943 Di 659
 28.09.1944 Ek 2453

Spitzer Andre
 22.12.1926
 05.06.1942 AAb 191
 01.10.1944 Em 265

Spitzerová Emilie [Walligová]
 09.09.1927
 09.04.1943 Cy 116
 01.10.1944 Em 1158

Steinhauer Robert
 25.12.1926
 28.01.1942 U 947
 28.09.1944 Ek 425

Süßmann Karel
 30.04.1927
 23.07.1942 AAt 193
 28.09.1944 Ek 906

Sternschussová Eva [Schwarzkopfová]
 19.04.1928
 13.07.1943 Di 357
 16.10.1944 Er 697

Tausk Pavel
 13.09.1926
 10.08.1942 Ba 326
 28.09.1944 Ek 1811

Taussig Ota [Otto]
 05.06.1926
 17.12.1941 N 794
 28.09.1944 Ek 348

Tressler Edgar Renee
 16.4.1927
 20.11.1942 Cc 625
 18.12.43 Ds 1839

Tyras Pavel
 05.02.1927
 08.09.1942 Bf 134
 28.09.1944 Ek 1944

Vrbová Eva
 15.12.1926
 08.09.1942 Bf 245
 04.10.1944 En 1437

Wallerstein Herbert
 26.12.1926
 10.08.1942 Ba 519
 28.09.1944 Ek 1828

Weidmann Hary
 01.3.1927
 08.09.1942 Bf 203
 18.12.43 Ds 2259

Weilová Eva [Smolková-Keulemansová]
 27.4.1927
 06.03.1943 C 678
 18.12.43 Ds 1361

Witzová Hana [Eisenbergová]
 15.3.1926
 22.01.1942 S 967
 18.12.43 Ds 1493

Železná Růžena
 25.04.1928
 08.07.1943 Dh 443
 18.05.1944 Eb 446

VÝCHOVNÉ AKTIVITY Památníku Terezín

Ráda bych čtenáře seznámila s tím, jak se nám daří odstraňovat mezery v prezentaci historie terezínského koncentračního tábora, tzv. ghetta, a osudu jeho vězňů zejména na našich školách. Dlouhodobá absence učební látky k tomuto tématu ve školních učebnicích, a tím malá a mnohdy zkreslená informovanost mládeže, nás vedly k úvahám, že bychom nyní, kdy bylo založeno a rozvíjí činnost Muzeum ghetta, měli nabídnout také pedagogům své služby.

V lednu 1993 bylo vytvořeno edukativní oddělení. Jeho dlouhodobá koncepce činnosti zahrnuje přímou vzdělávací práci jak s pedagogy, tak se žáky a studenty všech typů školních zařízení, dále činnost metodickou, v níž jde především o spolupráci se studenty, kteří u nás čerpají podklady pro své seminární či diplomové práce, a činnost zahrnující tvorbu a shromáždění nejrozličnějších typů pomocného a vzdělávacího materiálu. Patří sem knihy, audiovizuální materiál, hudební nahrávky či výpovědi pamětníků, kopie různých dokumentů. Počítáme s jejich využíváním především pro činnost samotného vzdělávacího oddělení, ale budou poskytovány i pedagogům do škol, pokud je budou chtít sami ve výuce využít.

Do koncepce vzdělávání je zařazena i činnost mezinárodní, která v tomto směru představuje spolupráci s partnerskými středisky, pořádání seminářů se zahraničními účastníky a do budoucna vytvoření střediska mezinárodního setkávání mládeže v Terezíně.

Za prvořadé jsme považovali rozvinout určité formy spolupráce v okolí nám nejbližším, na Litoměřicku. S Okresním školským úřadem v Litoměřicích Památník dohodl, že se bude podílet na odborném vzdělávání pedagogů cyklem přednášek, vycházejících z historie tohoto regionu, především však z historie Terezína. Program je prozatím stanoven na školní rok

1993-4. Učitelé dějepisu, občanské nauky a češtiny se scházejí v Terezíně jednou měsíčně. Lektorskou činnost zajišťují historici Památníku, ale počítáme i s pomocí historiků z řad bývalých vězňů a dalšími externími spolupracovníky. Dosud se uskutečnily dvě přednášky: Holocaust v Čechách a na Moravě; Terezín a jeho role.

Zdá se, že pedagogové (a nejen ti z litoměřického okresu) jsou našim snahám o kontakty s mládeží příznivě nakloněni. Oproti dvěma předchozím rokům, kdy ze strany českých škol byl zájem o Terezín minimální, zaznamenali jsme loni první značný nárůst návštěvnosti.

Všem objednaným školním skupinám jsme poskytli diferencovaný výklad při prohlídkách stálé expozice v Muzeu ghetta, města Terezína i v Malé pevnosti. Žáci od nás vždy obdrželi plánek navštíveného místa a pro školní knihovny zdarma výtisky některých publikací. Součástí programu bylo promítání dokumentárních filmů i besedy nad kresbami terezínských dětí. V některých skupinách jsme uskutečnili průzkum následných pocitů, vyvolaných návštěvou Terezína a prohlídkou Muzea. Odpovědi, jež jsme touto anketou získali, chceme využít k vlastnímu zhodnocení metod používaných v současnosti a měly by být podnětem k hledání dalších, zajímavějších forem práce s mládeží.

Naším žákům a studentům chceme názorně přiblížit každodenní prožitky a zejména kulturní aktivitu internovaných. Již v loňském roce jsme díky ochotě Dismanova rozhlasového dětského sboru a jejich vedoucích Z. a V. Fleglových mohli uskutečnit dvě představení dětské opery Brundibár. Zatím to bylo na tři sta dětí z blízkých škol, které přestavení v našem Muzeu ghetta zhlédly. Považujeme za velice důležité, aby fenomén, jakým opera Brundibár bezesporu je, promlouval stále více k našim současným

dětem a nikoliv jen k těm, kteří ji znají z Terezína a dodnes na ni nemohou zapomenout.

Jsme rozhodnutí podporovat i tvůrčí činnost žáků vycházející z problematiky Terezína. V loňském roce u nás získaly podklady a metodické vedení pro své písemné práce tři studentky. Pokud se podaří rozšířit okruh zájemců o terezínské téma, chceme hotové práce vyhodnotit a odměnit. Zde máme příslibenou finanční pomoc Terezínských iniciativy.

Poměrně komplexně lze informovat o holocaustu a místě Terezína v něm na celodenních seminářích, kterých se z podnětu Ústavu rozvoje školství a Terezínských iniciativ uskutečnilo za uplynulý rok několik. Jak organizátoři, tak samotní účastníci (pedagogové a studenti pedagogické fakulty), je hodnotili pozitivně a hodlají v jejich pořádání pokračovat.

Také semináře pro zahraniční zájemce zaujaly v naší vzdělávací činnosti své pevné místo. K jejich zorganizování a zajištění pomohly terezínskému Památníku Gedenkdienst a Aktion Sühnezeichen. Zvláště seminář uspořádaný v Blankensee u Berlína společně pro německé a české pedagogy přinesl mnoho podnětů, které bude možno využívat při formování názorů mladých lidí. Úkoly všech památníků jsou v tomto směru nemalé.

Při besedách s pedagogy se ukázal i značný zájem o pořádání přednášek kombinovaných rozhovorem s pamětníkem přímo v sídle jejich školy. Počítáme i s touto formou spolupráce a spoléháme především na aktivitu bývalých vězňů, kteří nám již přislíbili pomoc. Někteří vidí v této činnosti poslání a plní své úkoly skutečně na jedničku.

Ve výčtu toho, co se nám již podařilo, i toho, co zamýšlíme uskutečnit v nejbližší době, by se dalo ještě pokračovat. Ponechme však našim záměrům čas k jejich realizaci. V letošním roce, po jejich celkovém zhodnocení, Vás budu o naší vzdělávací činnosti opět informovat.

Lumila Chládková

DĚDICTVÍ

Bývalý vězeň terezínského ghetta MUDr Kurt Toman zemřel ve Vídni dne 28.4.1993 ve věku 88 let. Naposledy pracoval jako expert Světové zdravotnické organizace v Ženevě a publikoval řadu odborných pojednání. Byl bezdětným vdovcem.

Ve své závěti určil dědicem Terezínskou iniciativu - Mezinárodní terezínské sdružení. Jeho majetek, zhruba kolem 15 milionů Kč, se nachází v Rakousku, Švýcarsku a Německu. Podle závěti má být dědicem založena "Nadace Gerdy a Kurta Tomanových". Roční výnosy z pozůstalosti mají být poukazovány na určený účet do Prahy a mají být využívány k činnostem uvedeným přímo v závěti. Zejména jde o podporu publikací a osvětové činnosti o historické roli terezínského ghetta, o podporu výstav a akcí k tomu účelu a proti antisemitismu a pro účely sociální péče o bývalé vězně ghetta, kteří potřebují pomoc při zdravotních, bytových a domácích obtížích.

Na základě dokladů ministerstva vnitra České republiky ustanovil rakouský soud správcem pozůstalosti vídeňského právního zástupce, který je oprávněn zajistit bankovní konta, uhradit pohledávky po zemřelém a vést jednání u soudů ohledně právního nároku Terezínské iniciativy. Tato jednání jsou časově poměrně náročná, neboť soud ku příkladu vyžaduje přezkoušení dokladů o naší právní subjektivitě u rakouského ministerstva spravedlnosti. Protože zemřelý byl německým státním občanem, bude pozůstalostní řízení o zahraničních účtech vedeno i v Německu a Švýcarsku.

Předsednictvo Terezínské iniciativy ustanovilo skupinu členů, kteří sledují postup jednání a poskytují správci pozůstalosti potřebné doklady. Až Terezínská iniciativa obdrží soudní rozhodnutí, že je právoplatným dědicem pozůstalosti, zřídí podle zákonných ustanovení požadovanou nadaci, která bude spravovat odkázané prostředky ve

smyslu závěti zemřelého MUDr Kurta Tomana.

Jaroslav Kraus

Setkání Lodžských

Dne 14. října 1993 se sešli bývalí židovští vězňové z lodžského ghetta. Tedy ti, kteří v prvních pěti transpotech opustili v říjnu a listopadu 1941 Prahu. Celkem se sešlo pouze 12 bývalých vězňů. Počet opravdu velmi malý, ale kdyby se teoreticky sešli všichni bývalí "Lodžané", roztroušení po celém světě, jejichž adresy máme, bylo by jich maximálně 52! Zůstává historickým faktem, že lodžské transporty patřily k těm nejzdecimovanějším, po válce se z počtu 5.000 vrátilo něco kolem 260.

Schůzku vedl místopředseda Hanuš Orlický místo nepřítomné, avšak předem omluvené předsedkyně Věry Šlesingerové. Schůzka byla zahájena dvouminutovým tichem za dva odešlé členy (H.Körner, W.Weil). H.Orlický informoval o činnosti "výboru", o práci předsednictva Terezínské iniciativy, o finančním hospodaření. Celou schůzkou se táhla jako motiv dvě témata. Frankfurtská výstava o lodžském ghettu v Praze a postavení pomníčku na strašnickém hřbitově.

První tema se ukazuje jako zcela nereálné pro nedostatek finančních prostředků, jak sdělilo Židovské muzeum v Praze, které se snažilo akci zajistit. Náklady na tuto výstavu (především doprava a pojištění) by byly asi 20.000 DEM, ke kterým je pak nutno ještě přičíst náklady v korunách. Najít sponzora na tuto akci by bylo vyloučené, neboť i pražský Goethe Institut, který se ze začátku stavěl k záležitosti kladně, odmítl tuto akci financovat.

Jinak vypadá situace pokud se týče postavení pomníčku obětem lodžského ghetta. Zatím bylo vybráno od bývalých vězňů 24.000 Kč. Židovská obec souhlasí s umístěním pomníku ve vstupní části hřbitova. Ota Benda obšírně líčil

několik variant řešení tohoto záměru. Byl navázán kontakt s prof. AVU Karlem Neprašem, který vyjádřil ochotu zdarma pomoci při realizaci pomníčku.

Prof.K. Nepraš jednak navrhuje pověření dvou studentů Akademie výtvarných umění, kteří by řešili výtvarnou stránku. Další možnost by byla řešení jedním studentem-absolventem, který by tento úkol dostal jako zadání závěrečné diplomové práce. Poslední možnost by byla provedení celého projektu osobně prof. Neprašem.

Poté se rozvinula široká debata týkající se nápisu. Do jaké míry tam má být umístěn i zkrácený hebrejský nápis, případně zda by bylo vhodné, aby na pomníčku byl i zkrácený anglický nápis, který by pak přibližoval tento pomníček i cizím návštěvníkům.

Na závěr pak předsedající Orlický informoval přítomné o finanční situaci, případně o sociální výpomoci potřebným.

Hanuš Roubíček

SKUPINA LODŽSKÝCH

SE ROZROSTLA

Nově se přihlásili z USA Viktor Glaser a Karel Krása a z Izraele Ilse Rahmová (Singrová). Skupina má v evidenci už 52 adres.

U PAMĚTNÍ DESKY

Také tentokrát se ve výroční den prvního deportačního transportu do Lodže konal pietní akt u pamětní desky umístěné v prostoru bývalého veletržního radio trhu, odkud deportační transporty z Prahy odcházely. Spolu s pěti desítkami členů Terezínské iniciativy byl přítomen i předseda Svazu bojovníků za svobodu J.Čermín.

POMŮŽETE PŘI BESEDÁCH?

Žádáme všechny bývalé terezínské vězně, kteří jsou ochotni přednášet a besedovat o svých zážitcích z období holocaustu, aby se písemně přihlásili na adresu Terezínské iniciativy, Maiselova 18, 110 00 Praha 1. Uvedte také, jaký okruh zájemců by Vám nejlépe vyhovoval.

DOPISY

Terezínské iniciativě

DOPIS Z VENEZUELY

Viděl jsem u svého přítele Harry Osersa čís.4 vaší Terezínské iniciativy, což mě zajímalo. Já sám jsem byl CK-593, přišli jsme na transport stejný den, 18. prosince 1942, na který nikdy nezapomenu. Jsem ročník 1931. Já jsem zůstal v Terezíně až do konce s mojí maminkou, která zatím zemřela v Caracasu. Tatínek byl odtransportován z Terezína 28.9.1944 a nevrátil se.

Já jsem pracoval léta jako ředitel jedné multinational corporation v Caracasu a nedávno jsem šel do penze, ale pracuji dál na vlastní účet. Žiji ve Venezuele od roku 1948, dokonce jsem tenkrát emigroval legálně ještě krátce před únorem.

V Praze nemám rodinu, ale zanechal jsem tam jenom jednoho dobrého přítele z Terezína, s kterým jsem zůstal ve styku, a sice Martin Glas, který byl se mnou ve "škole", L-417.

Pedro Seidemann, Caracas

ADRESOVÁNO KAMARÁDŮM Z WULKOVA

Drazí kamarádi, spolubojovníci a spolutrpějíci, bývalí vězňové Wulkowa, tak jsem se náhodou dozvěděl, že ještě několik z nás žije. Mě jste znali pod jménem Jiří Pick, po válce jsem si změnil mé jméno na Novak, tj. jméno mé maminky. Jelikož jsem měl cestovní vystěhovalecký pas, podařilo se mi přes mé styky, jako medik v zahraničním výboru, dostat vízum do Kanady v roce 1949, kde od té doby žiji. Právě mi bylo 70, mé zdraví za nic nestojí, a tak počítám mé dny jako bonusy od Boha, že ještě po těch hrozných útrapách jsem zde! Bydlím na periférii Montrealu, tedy ve francouzské části Quebecu. Což mně tak nevadí, neb jsem po válce studoval medicínu na stipendiu ve Francii. Byl jsem skoro 40 let ženatý, ale bohužel, manželka byla duševně chorá, a tak

po letech, 2 synech a dceři, jsem byl nucen se rozvést. Tak nyní žiji úplně sám, vařím si, uklízím atd. a ještě pracuji jako "mladý" kluk. Mám známost s nějakou Lyndou (Kanadanka), která je profesorka na Anglickém gymnáziu. Velice často mluvím, mám tzv. přímou linku s velkým přítelem z K.Z. a sice, Vy ho všichni znáte, MUDr. Charlie (Karel) Ponizil, odsouzený na popravu v Oranienburgu. My se stýkáme ještě z Lípy, tedy od 10.10.1941, přes půl století. On jest Radiolog v Los Angeles, v Kalifornii, právě se oženil, vzal si pražskou lékařku, Dady!

Byl jsem ředitelem prodeje a nákupu přes 30 let, pak se firma prodala a já jsem v 59 letech ztratil místo. Znovu jsem se vyšplhal u konkurence na prodej, a tak cestuji. Prodávám do velkoobchodu a do obchodu s mnoha filiálkami. Tak budu pomaličku končit, prosím Vás, nechte o Vás všech vědět, doufám, že má arteriosklerózní hlava a paměť mi, dá se Vás pamatovat!

MUDr. Jiří František Novak (Pick)

NEBYLY JEN OBĚTI DEPORTACÍ

Terezínské iniciativě chci připomenout, že nešlo jen o "holocaust" - prostřednictvím židovských transportů od podzimu 1941. Zahynula spousta Čechů židovského původu a vyznání nebo i bez vyznání či pokřtěných - významných osobností v místě svého bydliště - zatčených 1.září 1939 jako rukojmí spolu s nežidovskými spoluobčany. Např. v Benešově ze čtyřiceti "rukojmí" z této akce bylo deset židů, tedy značně vysoké procento v poměru k počtu obyvatel, mezi nimi starosta Steindler, který byl v Táboře popraven. Ostatní židovští vězni zahynuli do jednoho v koncentráku.

V této celoprotektorátní akci byl toho dne zatčen také můj strýc MUDr. Jaroslav Kaufmann v Hořicích v Podkrkonoší. Ten čirým zázrakem - jako vězeň v padělatelské dílně v Sachsenhausenu určené k likvidaci - přesto přežil, jediný ze své rodiny.

Den nato, 2. září 1939, byl gestapem zatčen můj bratr, student medicíny, Jan Steiner se svým přítelem kolegou Ferd. Dohnálkem v jejich domě v Solnici u Rychnova na udání pro ilegální odbojovou činnost. Ferda Dohnálek - také židovský "míšeneček" po matce - zemřel (byl zavražděn?) třetího dne v královéhradecké věznici gestapa. Jan Steiner byl po ročním věznění v Praze převezen roku 1940 do Mauthausen-Gusen, kde zahynul asi v srpnu 1941.

Další můj strýc MUDr. Viktor Kaufmann z Prahy byl zatčen jakožto člen odbojové skupiny "Petiční výbor" (spolu s JUDr. Karlem Bondym) a krátce před koncem války popraven.

Můj bratr se už v květnu 1939 pokusil s bratrancem Jiřím Frankem z Benešova dostat přes Polsko někam, kde by mohli bojovat proti hitlerovcům, ale v Krakově je zadrželi a poslali zpět. Bratr byl pak zatčen, ale Jiří Frank se podruhé dostal přes hranice až k československé jednotce v Buzulu. Padl v bojích u Sokolova. Z Benešova bylo v této válce zahraničních vojáků devět, z toho osm ze židovských rodin.

Z naší rodiny bojovali v protihitlerovských armádách ještě strýc Arnošt Kipperl z Přelouče. Přežil válku jediný ze své rodiny, podobně jako mnozí z těchto vojáků. Také bratrance Petr a Pavel Salzovi ze Stoda (odkud musela rodina přes noc v roce 1938 prchnout před Sudeťáky do Prahy) bojovali jeden v americké, druhý v anglické armádě.

Hana Reinerová

NEZAPOMENUTELNÝ KONCERT

K slavnostnímu ukončení dne osvobození, k 45. výročí vzniku Státu Izrael obdržela jsem od svého syna dárek - dvě vstupenky na slavnostní koncert Izraelské filharmonie, který dirigoval světoznámý dirigent Zubin Mehta.

Mé překvapení bylo veliké, když jsem v programu četla: Pavel Haas (1899-1944), Studie pro smyčcový orchestr - premiéra Izraelské filharmonie.

O skladateli bylo psáno: "Skladatel židovského původu, bývalý žák Leoše Janáčka, komponoval tuto skladbu v terezínském koncentračním táboře, kde byl uvězněn od roku 1941 do roku 1944. Zahynul v koncentračním táboře Auschwitz - Birkenau... Vybrali jsme toto neobyčejné dílo, aby bylo hráno v den osvobození státu, protože Israel vznikl z popele holocaustu a symbolizuje odpověď židovského národa na hrůzy, které měly způsobit jeho záhuby.

Ještě než dirigér zvedl svou taktovku, opakoval k posluchačům tato slova a hovořil s velkým pohnutím o nenahraditelné ztrátě jedné celé umělecké generace. Vysvětlil své důvody k sestavení programu a představil publiku 13 mladých israelských sólistů ve věku od 15 - 21 let, kteří vzbudili svým uměním obdiv a vyvolali velké ovace.

Po ukončení koncertu usedli na svá místa členové filharmonie v černých smokinách, z obou stran pak usedli bíle oblečení členové filharmonického dorostu. Všech 150 hudebníků pak očekávalo vstup Maestra Mehty, který s pohnutím a jemu typickým elánem a uměním dirigoval "La Valse" od M.Ravela.

Maestro Mehta symbolizoval tímto koncertem tragický osud našeho národa - jen 20-25 smyčců hrálo jako první skladbu kompozici z Terezína, která mi připomněla dobu tam strávenou. Do očí mi vyhrkly slzy...

Při dalších kompozicích se obzazení postupně zvyšovalo, až na konec hrál celý velký orchestr. Byla to historie našeho národa - od naší záhuby až po vytvoření našeho státu až k budoucímu bytí našich dětí. Jsem přesvědčena, že jsme všichni opustili sál s pocitem důvěry v naši budoucnost.

Ruth Eliasová

MÉ NENAROZENÉ DÍTĚ

Jak mnoho let už uplynulo od té doby...

Byli jsme tehdy mladí a teď jsme ve věku, kdy se člověk ohlíží, vzpomíná. Na dobré, na zlé. Na

leccos má jiný pohled ve zralém věku než v mládí, leccos hodnotí s odstupem let jinak.

Ale jsou vzpomínky, které jsou hluboko v nás, žijí s námi a zemřou s námi. O jednu takovou bych se chtěla s Vámi všemi podělit - své jméno Vám však neřeknu, není to důležité.

Byl podzimní den, nevím, jaké bylo počasí. Byl to den loučení. Můj milý mne opouštěl, byl v transportu. V transportu kam? To jsme nevěděli. Byli jsme spolu poslední chvíle, sami dva. Nemluvili jsme, neplakali, dívali jsme se jeden na druhého. Mlčky jsme se objali a dali si lásku, velkou, zoufalou lásku. Oba jsme věděli, že chceme mít dítě, že chci mít památku na naši lásku, kdyby...

Nehlásila jsem se v Osvětimi, když se nás děvčat ptali, je-li některá těhotná. Nevěděla jsem to ještě, zda ano či ne...

Nevzešel tenkrát plod naší lásky a tak jsem přežila já. A přežil také můj milý a měli jsme spolu děti.

Je v životě větší štěstí?

Tolik dětí muselo zemřít, tolik maminek se svými dětmi...

-Jedna z vás-

O rodinném táboře s otazníky

K sympoziu o rezistenci v rodinném táboře jsme dostali dopis jednoho z účastníků táborové odbojové organizace.

Lituji, že podobná schůzka nebyla svolána dříve, za života Pavla Lenka a jiných. Leccos bychom si tam ujasnili.

Myšlenka odporu vznikla v řadě hlav, ale budiž čest a vzpomínka těm, kdo ji chtěli realizovat. Ve stínu zásluh Pavla Lenka a Alfréda Mílka nesmí být zapomenuto na Reicha a další. Nerad bych křivdil Pavlu Pýchovi; svým občasným pesimismem chtěl spíš druhé vyprovokovat k aktivitě. Utajení akce bylo nutné: byla obava z žvanivosti, z tvorů jako byl Áda Fišer, lágrkápo a Mengelův fámulus. Těsně před odjezdem se vyskytlo pode-

zření, že špiclem by mohl být jeden starší muž (jméno už nevím), kdysi proslulý, snad někdejší člen jakési papežské mise v Řecku. Byly to pomluvy? Ovšem utajení způsobilo, že se nepřipojila řada těch, kdo by se určitě podíleli, jako Jirka Lom.

Dovolila by většina osazenstva bloku, abychom jej zapálili? Znovu slyším vzdechy: "Já mám dvě děti." I bez zapálení části bloku při "totální uzávěrce" bychom byli bezmocní.

Důležité bylo, že v rezistenci byli komunisté, sionisté a všichni ostatní - bez rozdílu. A také že by pomohli Poláci, včetně ilegálního vedení odporu. Určité pochyby mám ve věci postoje Williho. Šel by opravdu tak daleko, že by se prakticky připojil? Na druhé straně tvrdil předák nás "všiváků" - Pich - že kdosi chtěl Williho "shodit" a byl za to zbit. Rozhodně Willi šel s námi do sauny a Sonnenberg řekl něco ve smyslu, že bude záležet, na kterou stranu půjdeme. Bude-li to ta nesprávná, "uhodíme do toho". Zprávy zvenčí nelhal; šli jsme na tu správnou.

Škoda, že si dnes už nemůžeme ověřit, nebyly-li ty některé informace účastníků jednostranné. Jak to vlastně bylo s útekem Slávka Lederera a s jeho ročním pobytem v ilegality? Proč nepodal zprávu do ciziny? Tehdy byl pro nás hrdinou.

Chtěl bych podotknout, že z Osvětimi jsme odjížděli 1.7. a do Schwarzhede jsme dojeli 3.7. Před tím byly selekce dvě: jedna před lagerführerem a druhá před Mengelem. Ten byl mimořádně milosrdný, vyřádl se asi na maďarských židech. Datum nutno opravit, jistě existuje záznam o našem příjezdu do Schwarzhede - 3.7.

Těžko po tolika letech hloubat, jak by to bylo dopadlo, kdyby mělo dojít k činům. Ale i kdyby se pozdvihlo jen pár rukou a všechno skončilo špatně, bylo by to lepší, než kdybychom šli na smrt bez odporu jako ovce.

Promiňte těchto pár nesouvislých vět starého člověka.

Stanislav Šteindler

Jak dál v sociální péči

Předsednictvo Tereziánské iniciativy projednalo zprávu o činnosti sociální komise, kterou předložila její předsedkyně Věra Schimmerlingová spolu s programem další její činnosti. Komise hodlá dále pokračovat v návštěvách nejstarších členů Tereziánské iniciativy v Praze, zejména žijících v ústavní péči, postupně navštěvovat také větší města - zatím její členky navštívily Teplice a Brno - a v každém větším regionu zajistit z řad členů Tereziánské iniciativy kontaktní osobu, která by se věnovala sociální činnosti a vykonávala přátelské návštěvy a doplňovala informace o naléhavých potřebách členů.

Za důležitou považuje komise spolupráci se sociálními komisemi židovských obcí podobně jako je tomu v Praze, kde předsedkyně naší sociální komise je členkou

sociální komise pražské obce, což umožňuje mnohé aktivity sladit či realizovat společně. Například se snaží využít možnosti pronájmu jednoho oddělení v Léčebně pro dlouhodobě nemocné ve Vinohradské nemocnici. Jde o moderní, účelovou novostavbu s dvou až čtyřlůžkovými pokoji, velkými balkony a vlastním hygienickým zařízením pro každý pokoj. Připravuje se dohoda, aby toto oddělení s třiceti lůžky sloužilo pro členy židovské obce i pro členy Tereziánské iniciativy.

Předseda pražské židovské obce, Z.Dostál, informoval nás o uzavření dohody s Vojenskou nemocnicí a poliklinikou Ministerstva národní obrany, umístěnou v restituovaném objektu židovské obce v Praze 6, v ulici M.Horákové č.129/300, kde mohou být také členové Tereziánské iniciativy před-

nostně léčeni ambulantně i na lůžku. Vojenská nemocnice má smlouvu se sedmi pojišťovnami a není třeba se přehlašovat. Podrobnosti oznámíme, jakmile budou dohodnuty.

Stále otevřenou otázkou je řešení sociálních potřeb našich členů, žijících v malých lokalitách. Máme málo dobrovolných spolupracovníků, abychom mohli pomoci. Komise proto znovu apeluje na mladší a zdatnější členy Tereziánské iniciativy, aby se přihlásili ke spolupráci v sociální komisi. Oceňuje, že jeden z členů druhé tereziánské generace, MUDr. Kosák, který pracuje v kladenské nemocnici, se nabídl k návštěvám našich členů v Kladně a okolí, aby pomohl řešit jejich případné sociální a zdravotní problémy.

Předsednictvo Tereziánské iniciativy ocenilo práci komise a vyslovilo souhlas s programem další její činnosti.

V.Schimmerlingová

BRNĚNSKÉ NABUCCO

Jednou z významných připomínkových akcí tragedie rodinného tábora bude provedení opery G. Verdiho Nabucco. K tomuto námětu přispěla spojitost symboliky dějinného námětu opery a reality osudu vězňů rodinného tábora. Opera bude uskutečněna v nastu-

dování Státního divadla v Brně dne 14. března 1994. Začátek je v 19.00. Záštitu nad představením převzala Tereziánská iniciativa, která projedná spolupráci se Židovskou obcí v Brně. Na představení bude Tereziánskou iniciativou pozván předseda parlamentu M. Uhde a primátor města Brna. Sekretariát

Tereziánské iniciativy bude mít k dispozici vstupenky na představení. O realizaci akce se stará oběť za Tereziánskou iniciativu členka jejího předsednictva prof. A. Hanusová.

Tereziánská iniciativa vypraví do Brna dva autobusy, a to z Prahy a Ostravy (přes Olomouc). Závazné přihlášky k zakoupení vstupenek v ceně 78,- přijímají do 15. února: v Praze paní Hana Rothová, Maiselova 18, Praha 1, 110 01; v Ostravě dr. Věra Andrysíková, Sádová 19a, 762 00, tel.: 069-21 61 56; v Brně paní Antonie Militká, ŽO Brno, tel.: 05-42 21 11 32; v Olomouci paní Herzogová, Komenského 7, 772 00, tel.: 0681-522 3119.

Pozvánka na zájezd do Osvětimi

Tereziánská iniciativa společně s táborovou skupinou Osvětim Českého svazu bojovníků za svobodu pořádají u příležitosti 50.výročí hromadné vraždy zárijového transportu zájezd do Osvětimi. Uskuteční se ve dnech 9.-11. března 1994. Odjezd dne 9.3.94 ve 14 hod. z Maislovy ulice. Pojedeme od Ostravy, kde budeme ubytováni v hotelovém domě "Hlubina". Druhý den ráno pojedeme po snídani do Osvětimi, kde se zúčastníme zahájení výstavy o rodinném táboře, která bude instalována v kmenovém táboře. Odtud odjedeme do Birkenau, kde se uskuteční v prostoru krematorií pietní akt. Vrátime se autobusem do Ostravy, kde přespíme, a druhý den odjedeme do Prahy. Doprava bude hrazena. Náklady na jeden nocleh budou činit maximálně Kč 100,-, na snídani Kč 25,- a večeři Kč 60,-.

Přihlášku na připojeném formuláři zašlete ihned Tereziánské iniciativě, Maiselova 18, 110 00 Praha 1 (tel. 231 50 02).

zde oddělte

Přihlašuji se na zájezd do Osvětimi ve dnech 9. - 11. 3. 1994

Jméno:

Adresa:

Mám zájem o dopravu:

z Prahy do Ostravy - z Ostravy do Prahy

o ubytování:

z 9. na 10.3.- z 10. na 11.3.

o stravování:

večeři 9.3., snídani 10.3.

večeři 10.3., snídani 11.3.

Nehodící se škrtněte.

Podpis:

TEREZIÁNSKÁ INICIATIVA

Vydává Tereziánská iniciativa, 110 01 Praha 1, Maiselova 18. Redakční rada: Miroslav Kárný, Jiří Koutouč, Jaroslav Kraus, Hanuš Orlický, Jiří Steiner. Č. 5 vyšlo v lednu 1994. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha čj. NP 1228/1993 dne 29.6.1993.